

OTDK-dolgozat

2024

Unger Péter
Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar

**AZ EURÓPAI LABDARÚGÁS
VERSENYKIEGYENSÚLYOZOTTSÁGÁNAK ALAKULÁSA AZ
ELMÚLT ÉVTIZEDBEN**

**THE EVOLUTION OF COMPETITIVE BALANCE IN EUROPEAN
FOOTBALL OVER THE LAST DECADE**

Dr. Fűrész Diána Ivett

Kézirat lezárásának dátuma: 2024.04.20.

Tartalomjegyzék

Ábrajegyzék	ii
Bevezetés.....	1
1. Versenykiegyensúlyozottság a sportgazdaságban	3
2. Az európai top ligák bemutatása.....	12
2. 1. Premier League.....	12
2. 2. Ligue 1	16
2. 3. Bundesliga	19
2. 4. Serie A.....	22
2. 5. LaLiga.....	25
3. Versenykiegyensúlyozottság a labdarúgásban.....	29
3. 1 Versenykiegyensúlyozottság vizsgálata a Big Five ligákban	29
4. Empirikus kutatás	40
4. 1 versenykiegyensúlyozottság mérése	40
4. 2 Eredmények	43
4.2.1 Premier League.....	43
4.2.2 Ligue 1.....	45
4.2.3 Bundesliga 1.....	46
4.2.4 Serie A	47
4.2.5 LaLiga	48
5. Összegzés	52

Ábrajegyzék

1. ábra: Premier League átlagos televíziós nézettsége az Egyesült Királyságban (UK) 2010 és 2017 között.....	14
2. ábra: A Premier League kiválasztott klubjainak márkaértéke 2011 és 2023 között	15
3. ábra: A francia Ligue 1 klubok bevételei forrásai 2013-2021 szezonban	17
4. ábra: A francia Ligue 1 csapatok összesített átigazolási értéke 2021-ben	18
5. ábra: A Bundesliga bevételi forrásai 2008/09-től 2021/22-ig, a teljes bevétel részaránya alapján	20
6. ábra: A Bundesliga klubok összesített átigazolási bevételei és kiadásai 2013-2023 között (euró millióban).....	21
7. ábra: Az olaszországi Serie A kiadásainak megoszlása 2010/11-től 2020/21-ig, típusonként.....	23
8. ábra: Az olasz Serie A klubok piaci értéke 2022/2023 szezonban	24
9. ábra: A Liga Nacional de Fútbol Profesional S.A. nettó bevétele 2015/2016-tól 2021/2022-ig (millió euróban).....	26
10. ábra: A spanyol La Ligában szereplő labdarúgócsapatok 2021-2022-es televíziós jogdíjbevételei	28
11. ábra: Az angol Premier League értékei az elmúlt évtizedben.....	44
12. ábra: A francia Ligue 1 értékei az elmúlt évtizedben	45
13. ábra: A német Bundesliga értékei az elmúlt évtizedben.....	46
14. ábra: Az olasz Serie értékei az elmúlt évtizedben	48

15. ábra: A spanyol LaLiga értékei az elmúlt évtizedben.....	49
---	-----------

Bevezetés

A labdarúgás mindig is egy fontos szerepet töltött be az életemben, és számomra nem volt kérdés, hogy a szakdolgozatomat a labdarúgás témakörében írjam meg, hiszen ez az egyik legnépszerűbb és legmeghatározóbb sportág, nemcsak Európában, hanem az egész világon is. Európa számos országában működnek professzionális labdarúgó-bajnokságok, amelyek közül a legjelentősebbek az angol Premier League, a spanyol LaLiga, az olasz Serie A, a német Bundesliga és a francia Ligue 1. Az imént említett bajnokságokat összefoglalónéven Big Five-nak is szokták nevezni. Az európai labdarúgásban nagy szerepet játszanak ezen ligák, mivel a ligák top csapatai nemzetközi kupákban is részt vesznek, amelyek nagy nézettséget és érdeklődést generálnak. Ilyen például az UEFA Bajnokok Ligája vagy az UEFA második számú kupasorozata, az Európa liga. A kontinensen számos világhírű játékos található, akiket gyakran hatalmas összegekért igazolnak át a klubok, továbbá Európában a labdarúgás jelentős gazdasági tényező is, mivel a klubok nagy bevételekre tesznek szert a jegyeladásokból, médiajogokból és a szponzorációból. Emellett jelentős gazdasági hatása van a turizmusra és a városok fejlődésére is, különösen a nagy események, mint például a bajnoki döntők vagy nemzetközi kupamérkőzések ideje alatt figyelhető meg ezen jelenség.

A szakdolgozat bevezetését követően a versenykiegyensúlyozottság irodalmi háttéréről és elméletéről esik szó, majd az öt legnépszerűbb labdarúgó bajnokság, azok története, gazdasági jellemzőik és a ligák jelenlegi értéke kerül bemutatásra. Ezt követő fejezetben a tanulmányban részletesebben kitérek az európai bajnokságok versenykiegyensúlyozottságára, valamint az ehhez kapcsolódó korábbi kutatások és tanulmányok is ismertetésre kerülnek. Európa legnépszerűbb bajnokságaiban van néhány klub, akik több pénzügyi erőforrással rendelkeznek, infrastruktúrája és létesítményei modernebbek a többinél, ami befolyásolja a competitive balance-t. Mindezekon felül a ligák szerkezete és az adott liga szabályai, például a pénzügyi fair play szabályok, a transzferablak időtartama, valamint a liga formátuma (pl. kieséses rendszer vagy körmérkőzések) mind befolyásolják a versenykiegyensúlyozottságot.

A kutatásban alaposan megvizsgálom azt, hogy az európai kontinens öt legnépszerűbb ligájában hogyan alakult a versenykiegyensúlyozottság, milyen mértékben volt jelen a competitive balance (CB). Egyben a dolgozat céljaként és hipotézisként azt is megvizsgálom, hogy az orosz-ukrán háború milyen hatással volt az európai labdarúgás versenykiegyensúlyozottságára.

Feltételezem, hogy a háború jelentős mértékben befolyásolta az európai labdarúgást, ami megfigyelhető mind az átigazolási piac adataiban, mind a legnépszerűbb ligák végső tabelláinak kialakulásában. Az átigazolási piac dinamikája nem csupán a csapatok összetételére és teljesítményére van jelentős hatással, hanem közvetetten a bajnokságok versenykiegyensúlyozottságára is. Az átigazolási tranzakciók során a klubok játékosokat vásárolnak vagy adnak el, ami alapvetően befolyásolja a csapatok versenyképességét, és ezáltal a bajnokságok erőviszonyait is.

A háborúk és geopolitikai konfliktusok közvetetten, de jelentős mértékben befolyásolhatják az átigazolási piacot és ezáltal a bajnokságok versenykiegyensúlyozottságát is. Példaként megemlíthető, hogy egy háborúban résztvevő országok gazdasága gyakran meggyengül, ami kihat a klubok anyagi helyzetére, hatással lehet még a játékosok mobilitására, tehát a háborús zónákból származó játékosok számára nehezebb lehet az átigazolás a fizikai veszélyek miatt, valamint az ilyen térségekből érkező játékosokat egyes klubok óvatosabban kezelhetik, ami csökkentheti a keresletüket a piacon. Egy háborús konfliktus esetén csökkenhet a szponzori érdeklődés és befektetések mértéke is, különösen, ha a szponzorok is érintettek az adott régióban, ami közvetlenül hat a klubok bevételeire és pénzügyi mozgásterére, továbbá befolyásolhatják a mérkőzések látogatottságát is, hiszen a csökkenő nézőszámok csökkentik a jegybevételeket, ami szintén kihat a klubok költségvetésére.

Az imént említett tényezők alapján elmondható, hogy a háborúk közvetetten, de jelentős mértékben befolyásolhatják az európai bajnokságok versenykiegyensúlyozottságát.

A tanulmány maga egy módszertani vizsgálaton alapuló dolgozat, amiben a normalizált Herfindahl-Hirschmann index (HHI) vagy más néven HRCB mutató került kiszámításra, továbbá szekunder kutatásból származó adatok kerültek feldolgozásra, valamint szakirodalmakból és tudományos cikkekből vett részletekből, elemzésekből került kidolgozásra a tanulmány.

1. Versenykiegyensúlyozottság a sportgazdaságban

A versenykiegyensúlyozottsággal kapcsolatban számos kutatás és tanulmány jelent meg, amelyekben többsége arról szól, hogy az elmúlt években az európai labdarúgásban, az egyes ligák csapatai közt csökkent a versenyegyensúly, amivel párhuzamosan a kimenetel bizonytalansága is csökkenő tendenciát mutat. Ebben a részben kerül bemutatásra a versenykiegyensúlyozottság irodalmi háttere és elmélete.

A sporttudományi kutatások, valamint azok módszertanaiból széles körben ismert a versenykiegyensúlyozottság (competitive balance, CB) fogalma. Rövid távon való értelmezés alatt egy mérkőzés eredményének bizonytalanságát, középtávú felfogásban az adott szezonon belüli erőviszony-koncentrációt, míg hosszú távon a versenykiegyensúlyozottság alkalmazása a bajnokságok közötti helyezés-átrendeződését értjük (Fűrész, 2021).

A hivatásos labdarúgást vizsgáló sportgazdasági tanulmányokban a verseny kiegyensúlyozottság fogalma jól dokumentált. A definíció alapján feltételezni lehet, hogy egy liga csapatainak egyensúlyban kell lenniük egymással, hogy biztosítsa az eredmény bizonytalanságát és felkeltse a közvélemény érdeklődését. Egy olyan bajnokságban, ahol a csapatok különböző erőforrásokkal rendelkeznek, kihívást jelent ezt a fajta egyensúlyt elérni, így indokolható bizonyos újraelosztási technikák alkalmazása. Az egyesületi labdarúgás hivatalos személyei, tisztségviselői és szurkolói gyakran vizsgálják a versenyek kiegyensúlyozottságának, illetve a versenyek kiszámíthatatlanságának a tendenciáit. A versenykiegyensúlyozottság a tehetséges játékosok elosztására is utal a klubok között, valamint ebből ered a bizonytalanság a mérkőzések vagy bajnokságok kimenetelét illetően (Sittl-Warnke, 2016). A szakirodalomban számos intézkedés létezik a versenykiegyensúlyozottság meghatározására, továbbá ezek összefoglalása megtalálható Goossens (2006) könyvében.

Fort és Maxcy (2003) tanulmányában két kutatási irányt határoztak meg a CB-irodalomban. A kutatások egy bizonyos része a CB alakulását önmagában vizsgálja, ezt az irányt „analysis of competitive balance” (ACB) kifejezéssel jelöljük. A másik irányvonala azt vizsgálja, hogy milyen hatást gyakorol a verseny kiegyensúlyozottsága magára a keresletre, a tanulmányok az „uncertainty of outcome hypothesis” (UOH)-ból kiindulva próbálják meg számszerűsíteni a CB hatását a sportesemények nézőszámára.

A competitive balance-hoz kapcsolódó kutatások egy része azt vizsgálja, milyen hatást gyakorol egy verseny kiegyensúlyozottsága a szurkolókra, az ilyen tanulmányok a kimeneti bizonytalanság hipotéziséből indulnak ki (uncertainty of outcome hypothesis, UOH), ilyen

módon próbálják meg számszerűsíteni a kiegyensúlyozott verseny hatását a sportesemények nézőszámára. A szakirodalom másik iránya az erőkoncentráció alakulását vizsgálja, melyet az „analysis of competitive balance” (ACB) kifejezéssel jelölnek (Fűrész, 2021). Az egyes kutatások önmagában a CB fejlődését vizsgálják, valamint jelentős módszertani újítások jelentek meg a jelenséget leíró mutatók és azok alkalmazhatósága, valamint az idő, a terület és a sportág közötti összehasonlítás terén (Fort és Maxcy, 2003). Gazdasági szempontból az ACB-irodalom egyváltozós idősorelemzéssel dolgozik, ezzel párhuzamosan a UOH-alapú tanulmányokban a competitive balance, mint a vizsgált jelenségek oka, magyarázó változóként jelenik meg (Rappai-Fűrész, 2022).

Kassay és Géczi tanulmányában (2014) már foglalkozott a versenyegyensúlytalanság kérdésével, továbbá az üzleti fenntarthatóság kérdéseit vizsgálták meg a szerzők. Az európai labdarúgást az észak-amerikai major ligákhoz viszonyítva (2007 és 2011 közötti adatok alapján) felhívták a figyelmet arra, hogy az európai klub-labdarúgás üzleti rendszere hosszú távon nem fenntartható. Hall és munkatársai (2002) például a competitive balance és a sportteljesítmény kapcsolatát vizsgálták abból a szempontból, hogy egy csapat játékosainak teljesítménye és a CB között megjelenik-e valamilyen összefüggés.

A CB alakulásáról megjelenő első tanulmányok a klasszikus idősorelemzés eszközrendszerével elemezték a verseny kiegyensúlyozottságát (Groot, 2008; Koning, 2000; Pawlowski & Nalbantis, 2015), valamint rengeteg olyan tanulmány jelent meg, amelyek a hosszútávon, a CB-ben kimutatható strukturális törést tesztelik dummy-változós regressziót alkalmazva (Fort & Quirk, 1995).

A nagyobb értékű csapatok többnyire jobb teljesítményt nyújtanak a saját bajnokságukban egy adott szezon alatt, ami a verseny kiegyensúlyozatlanságának további fokozódását eredményezi. Az erőviszonyok koncentrációját figyelembevétele esetén megfigyelhető, hogy amennyiben az adott bajnokság valamelyik szereplője magasabb bevétellel rendelkezik, akkor annak csapatnak több forrása van a tehetséges és világ szinten kiemelkedő játékosok felvásárlására, így erősebb csapatot tud építeni a többinél. Mindez azt eredményezi, hogy egyes csapatok játékosállományának értéknövekedése felelős a CB csökkenéséért. Más kutatások arra az eredményre jutottak, hogy az európai labdarúgó bajnokságokban a versenykiegyensúlyozottságra negatívan hat a csapatok által képviselt eredmény-orientáltság, hiszen a klubok bevételeinek nagy része újabb és jobb játékosok vásárlására fordítódik (Fűrész-Rappai, 2018).

A versenykiegyensúlyozottság értelmezése során tökéletesen kiegyensúlyozott versenyről beszélünk, ha minden csapat egyenlő játékerővel rendelkezik, míg ennek ellenkezője piaci

koncentrációt, kiegyensúlyozatlanságot jelent. Szintén a CB-vel kapcsolatos kutatásokhoz tartozik a kimeneti bizonytalanság (angolul uncertainty of outcome hypothesis, vagyis UOH) hipotézise, melyet három különböző időtávon vizsgálhatunk. Az egyik ilyen a rövid távú vagy mérkőzés szintű bizonytalanság, amely az egyes mérkőzések kimenetelére vonatkozik, a középtávú vagy szezonális bizonytalanság, amely a szezon eredményeit érinti és a hosszú távú bizonytalanság, amely arra vonatkozik, hogy vajon egy vagy néhány csapat uralja-e a versenyt több szezonon keresztül. A csapatok ereje közötti különbségek minél nagyobbak, annál kisebb a kimenetel bizonytalansága a fent említett három időszakokban, ami jellemzően kisebb keresletet eredményez, továbbá a nagyobb kimeneteli bizonytalanság (általában) magasabb keresletet jelent (van der Burg, 2022).

Több kutatás foglalkozik azzal, amelyekben a fogyasztókat a labdarúgás vonzerejének megítéléséről és az ehhez hozzájáruló tényezőkről kérdezték meg. Koenigstorfer és munkatársai (2010) kutatásukból arra a következtetésre jutottak, hogy a szurkolók által érzékelt versenyegyensúly a legfontosabb tényező, amely befolyásolja a labdarúgó-bajnokságok vonzerejét, mind a német, mind az angol első osztályban. Azt is megállapították, hogy a Bajnokok Ligájában az érzékelhető versenykiegyensúlyozottság az angol és a német szurkolók számára pozitív hatással van.

Buraimo és Simmons (2015) azt vizsgálta, hogy a 2000-2008 közötti időszakban a Premier League mérkőzései iránt nagyobb volt-e a televíziós kereslet, ha két csapat valamelyike a bajnoki címért, a Bajnokok Ligája vagy az Európa Kupa selejtezőért, illetve a kiesés elkerülésért küzdött. Erre vonatkozólag nem találtak jelentős eredményt, mivel ezen feltevések csak elképzelésen alapultak. Szerintük egy csapat akkor van versenyben egy díjért, ha a pontkülönbség egy vagy több versenytársával szemben kisebb vagy egyenlő, mint a még lejátszandó mérkőzések számának kétszerese. Tehát szerintük, ha egy csapat 10 mérkőzéssel a vége előtt 20 ponttal van lemaradva a listavezető csapattól, akkor még mindig versenyben van a bajnoki címért.

Scelles és társai (2013) kimutatták, hogy a bajnoki díjért való versenyben maradás pozitívan befolyásolja a keresletet, különösen akkor, ha a pontkülönbség két-három mérkőzésen belül áthidalható. Egy továbbfejlesztett mérőszám és a Premier League 2013/14-es szezonjának adatai alapján Scelles (2017) arra a megállapításra jutott, hogy mind a bajnokság versenykiegyensúlyozottsága, mind a Bajnokok Ligájának versenykiegyensúlyozottsága is pozitívan befolyásolja a televíziós keresletet, míg az Európa-Ligára vonatkozóan nem találtak szignifikáns eredményeket a potenciális Európa Liga szerepléssel és a kiesés intenzitásával kapcsolatban. Schreyer és munkatársai (2018), akik Németországban közvetített mind az 571

Premier League-meccset elemezték 2011 és 2016 között arra az eredményre jutottak, hogy a rövid távú eredménybizonytalanság pozitív hatással van az angol Premier League labdarúgás iránti német televíziós keresletre.

Pawlowski (2013), valamint Pawlowski és Budzinski (2013) német, dán és holland szurkolókkal készített interjúkat. Kutatásaikból megállapították, hogy a „uncertainty of outcome”, az eredmény bizonytalansága fontos a szurkolók számára és a versenykiegyensúlyozottság csökkenése mindhárom országban negatívan befolyásolja a keresletet. Sok szurkoló azt nyilatkozta, hogy hajlandó lenne több pénzt fizetni a versenyegyensúly jelenlegi állapotának megőrzéséért vagy javításáért.

Több tanulmányban a verseny kiegyensúlyozottság és a bevételek újraelosztása közötti kapcsolatot vizsgálták meg (Késenne, 2000; Szymanski & Késenne, 2004), a kutatásokból kiderült, hogy például a meccsbevételek újraosztása csökkenti a CB értékét, vagyis javítja a verseny kiegyensúlyozottságát. Az elemzések fő célja az volt, hogy egy-egy piaci szabályozás bevezetése esetén milyen drasztikus változás következik be a CB-ben. Totty és Owens (2011) a fizetési sapka bevezetésének hatását vizsgálták meg az amerikai Major ligákban, még Freestone és Manoli (2017) a Financial Fair Play következményeit vizsgálták meg az angol Premier League-ben. Mindkét tanulmányból kiderült, hogy a CB-mutatók értéke csökkent ezen bajnokságok esetén.

Flores és munkatársai (2010) kutatása kimutatta, hogy a Bosman-szabály bevezetése után növekedett a kiegyensúlyozottság az európai labdarúgásban, ami annak tudható be, hogy a tehetségek egyenletesebben oszlanak meg a bajnokságok között. Haugen (2008), illetve Haugen és Heen (2018) az európai labdarúgásban bevezetett új pontozási rendszer (3-1-0 rendszer) hatását elemezték, eredményeikből megállapítható, hogy a győzelemhez rendelt magasabb pontszám, vagyis az új pontozási rendszerhez magasabb, „összejátszási potenciál” társul.

Szymanski (2001) megállapította, hogy a klubok bevételkoncentrációjának növekedése nem feltétlenül jár együtt a CB változásával és a versenykiegyensúlyozottságtól gyakorlatilag független a nézőszám mennyisége. Szymanski és Késenne (2004) egy panelregressziót becsült meg a győzelmi arány és a nézőszám-változás között, majd az ide tartozó paramétereket felhasználva szimulálta a nézőszámot teljesen kiegyensúlyozott bajnokság esetén. Meghatározta a WPCT-t (Winning Percentage Calculator), a győzelmi arány mutatót, amely az egyik leggyakrabban alkalmazott eredményességi mutatószám a sporttudományban. Egy adott csapatra vonatkozó győzelmek arányát mutatja az összes lejátszott mérkőzés arányában. A

győzelmi arány ideális eloszlását bizonyítják, hogy a ligák nem feltétlenül érdekeltek a verseny kiegyensúlyozatlanságban.

Több olyan európai profi labdarúgást elemző tanulmány található arról, hogy milyen összefüggés van a közvetítési jogdíjak és a versenykiegyensúlyozottság között. Ilyen például Carreras & Garcia (2018) vagy Peeters (2011) kutatása, azonban ezeknek a tudományos szócikkeknek nem sikerült maradéktalanul bizonyítani a CB szignifikáns hatását a nézőszám vagy a televíziós nézettség növekedése szempontjából. Az elmúlt néhány évben született tanulmányokban a viselkedési közgazdaságtan eszközszerével próbálták meg modellezni a CB és a nézőszám közötti összefüggést. Ezen kutatásoknak az összefoglalója található Budzinski és Pawlowski (2017) tanulmányában. Coates és munkatársai (2014), majd Humphreys és Zhou (2015) megállapították kutatásukból, hogy a nézők különböző preferenciákkal rendelkeznek, valamint a győzelmi élmény mellett más fogyasztói élmények is érik egy mérkőzésen a szurkolókat, így nem feltétlenül az eredmény határozza meg egy mérkőzés nézőszámát. Budzinski és Pawlowski (2014) az ellentmondó eredményeket azzal magyarázzák, hogy nem a valódi és tényleges versenykiegyensúlyozottság, hanem csak az „észlelt CB” fontos a nézőknek.

A versenyegyensúlyt elemző empirikus szakirodalom eltérően méri a versenyegyensúlyt, mivel az többféleképpen értelmezhető. Például vonatkozhat a különböző csapatok száma, amelyek bajnoki címet nyernek, vagy az, hogy a pontok hogyan oszlanak meg a klubok között a bajnokságban egy szezon végén. Az elméleti szakirodalomban azonban általánosan elfogadott, hogy a tehetségek eloszlása határozza meg a versenyhelyzet egyensúlyát, így a versenyt egy bajnokságban akkor tekintjük kiegyensúlyozottnak, ha a tehetségek egyenlő és stabilan eloszlanak a csapatok között (Sittl-Warnke, 2016).

Brandes és Franck (2006) megközelítése a következő volt a versenykiegyensúlyozottsággal kapcsolatban: Az eredmény bizonytalanságának mérése nem végezhető el minden további nélkül, a versenyegyensúly ésszerű mérőszámainak levezetéséhez elengedhetetlenül fontos, hogy először meghatározzuk azt az időhorizontot, amelyen a versenyegyensúly mértékét elemezni kívánjuk. Szerintük az évek során három különböző időhorizont alakult ki: a mérkőzés, a szezon és időtáv, ahol meg kell említeni, hogy a különböző időhorizontok különböző vizsgálatokat, méréseket tesznek szükségessé.

Az egyensúly a kereslet előfeltételének tekinthető, mivel a játékok és a csapatok más ehhez kapcsolódó bevételi forrásai (pl. merchandising, részvényárfolyamok, jegyeladások, a közönség nagysága stb.) iránti érdeklődés általában nagyobb, ha azok kimenetele kevésbé kiszámítható. A kiinduló kérdés megválaszolásához módszereket kell találni, amelyek a

versenykiegyensúlyozottság mérésére szolgálnak, majd az összefüggés versenyképesség és a versenyegyensúly közötti összefüggést is meg kell vizsgálni (Fűrész – Ács, 2019).

A versenykiegyensúlyozottság (CB), különösen a hivatásos sportokkal kapcsolatos kutatásokban, alapvető szerepet kezdett el játszani. Az elmúlt húsz évben számos sport kutatással foglalkozó szakember vizsgálta az versenykiegyensúlyozottság közötti összefüggéseket a közönség nagysága, a jegyeladások és a bevételek, sőt mérkőzések élvezhetőségét alapján is (Késenne, 2006; Vrooman, 2007; Hogan, Massey, & Massey, 2013). A piacelméletben alkalmazott megfontolásokkal összhangban egy ligát úgy tekintünk tökéletesen kiegyensúlyozottnak, ha minden résztvevőnek egyenlő esélye van a győzelemre vagy a vereségre bármelyik másik résztvevővel szemben. A verseny egyensúlyát a vizsgált ligában az alapján határozza meg, hogy a csapatok által megszerzett pontok milyen mértékben térnek el a teljesen kiegyensúlyozott környezetben (egyenletes eloszlás) elért pontszámoktól. Napjainkban a versenyegyenlőség mérése, amely az erőviszonyokat méri, központi helyet foglal el a professzionális sportkutatásban (Fűrész – Ács, 2019).

Általános következtetés, hogy az optimális kiegyensúlyozás növeli a szurkolók és a sportrajongók elkötelezettségét, ami a bizonytalanságnak köszönhető a végső rangsor kiegyensúlyozásával kapcsolatban (Borland & Macdonald, 2003). A kevésbé versenykiegyensúlyozott bajnokságokban, ahol a végeredményt nagyobb pontossággal lehet megjósolni, gyakran kevesebb néző és csökkenthet a kereslet (Zimbalist, 2003; Késenne, 2006; Koenigstorfer, 2010).

Szymanski (2001, 2007) ezt a korábbi állítást megkérdőjelezi, mivel a személyes tapasztalatok azt mutatják, hogy a szurkolók bizonyos esetekben a győzelmi sorozatokat és a folyamatos dominanciát előnyben részesíthetik a kiegyensúlyozottsággal szemben.

Több empirikus kutatás kimutatta, hogy az európai labdarúgás működtetési és szabályozási rendszere a nemzeti ligákban nemhogy segíti, hanem a verseny kiegyensúlyozottság ellen van azáltal, hogy az egyes csapatok a bevételektermelő képességeik alapján különböző kategóriákba tartoznak, így a játékostranszfer-piacon eltérő esélyekkel vesznek részt. Az elmúlt két évtized eseményei az egyensúly felborulásához vezettek, ilyen volt a Bosman-ügy, ami tovább fokozta a Bajnokok Ligája jelenlegi lebonyolítási rendjét (Késenne, 2007), valamint a televíziós közvetítésekből származó egyenlőtlen bevételek elosztását (Noll, 2007).

Korábban megjelent kutatásokban (Pawlowski & Budzinski, 2013) kifejezetten pénzben kifejezhető értéket társítanak a versenykiegyensúlyozottsághoz, ami egyértelműen összefüggésbe hozható a nézőszámmal, ezalatt ideértjük közvetlenül a stadionokban szurkoló nézőket és a TV-képernyő előtt ülő nézőket is.

Sok olyan tanulmány (Andreff & Szymanski, 2006; Szymanski & Késenne, 2004) megjelent, amely azzal foglalkozik, hogyan tartható fent a kiegyensúlyozott verseny a nézői bevételek újra osztásával. Az imént említett elemzések fő célja az volt, hogy kimutassák, hogy az egységes piaci szabályozás bevezetése jelentős változást okozhat a CB-ben. Haugen (2008), valamint Haugen és Heen (2018) közös tanulmányában elemezte az európai labdarúgásban bevezetett új pontozási rendszer (3-1-0 pontrendszer) hatását, eredményeik azt sugallják, hogy az új pontozási rendszer nagyobb összejátszási potenciált jelez a versenykiegyensúlyozottsággal kapcsolatban. Flores és társai (2010) azonban a Bosman-szabály bevezetése után a versenyegyenlőség növekedését mutatják ki az európai labdarúgást illetően. Ez a pozitív hatás kimutatható volt Totty és Owens (2011) tanulmányában, amely a fizetési sapka hatását vizsgálta. Freestone és Manoli (2017) a Financial Fair Play következményeit vizsgálták. Mindkét tanulmányból kiderült, hogy a CB-mutatók értéke csökkent. A szakcikkek legnagyobb részben az a tény megegyezik, hogy a bevételek és a tehetséges játékosok kiegyenlítettebb felosztása csökkenti az erőviszonyok koncentrációját, ami hosszabb távon segít a nézőszám fenntartását.

Peeters (2011) tanulmányában bebizonyította, hogy a médiajogok értékesítése és a versenykiegyensúlyozottság között egyértelmű összefüggés található, amit empirikus adatokon keresztül be is mutat, hogy a verseny kiegyensúlyozottsága szempontjából nem szerencsés az UEFA Bajnokok Ligájának a megléte.

A klubok számára a műsorszolgáltatók, a szponzorok és a szurkolók által generált bevételek növekvő összege a sportfinanszírozást a profi csapatsportról szóló minden kortárs vita középpontjába helyezi. Emellett a sportgazdaságtan egyik alapelvét is érinti, a verseny egyensúlyát és az eredmény bizonytalanságát (Ramchandani et al., 2017).

Carreras és Garcia (2018) az angol és spanyol labdarúgó ligák adatait elemezték. A kutatás arra a megállapításra jutottak, hogy a verseny kiegyensúlyozottsága szempontjából hátrányos, ha például új médiaszolgáltatók jelennek meg a piacon, ezáltal új bevételekhez jutnak a versenyben már korábban is jó pozíciókban levő klubok.

Az competitive balance-hoz kapcsolódó tanulmányokban a legelterjedtebb eszköz a versenykiegyensúlyozottság mérésére a győzelmei arányok (relatív) standard eltérés mértékének a kiszámítása (Scully, 1989; Quirk & Fort, 1999).

Ez azonban sok esetben nem teljesen megfelelő mutató, mivel bizonyos bajnokságokban a mérkőzések jelentős része döntetlenre végződhet, különösen az európai labdarúgásban jellemző. A probléma alternatív megoldása az, hogy a győzelmei arányát az egyes csapatok által a következő mérkőzéseken szerzett pontok arányával helyettesítsük ugyanazon a ligán

belül. Egy adott bajnokság versenyegyensúlyát az határozza meg, hogy a csapatok által szerzett pontok mennyire térnek el a teljesen kiegyensúlyozott környezetben szerzett pontoktól. A kimenetel bizonytalansági hipotézise szerint a csapatok közötti kisebb erőviszonybeli különbség (kiegyensúlyozott erőviszonyok) nagyobb érdeklődéshez vezet, így növeli a nézők számát. A hosszú távú előrejelzésekhez hasonlóan azonban a rövid távú erőviszonyok mérésének hatása sem egyértelmű, mivel Borland és Macdonald (2003) által összegyűjtött több tanulmányok azt mutatja, hogy a kimeneti bizonytalanság és a látogatottság között csak szignifikáns pozitív kapcsolat van. Ennek oka az lehet, hogy kevés tanulmány különbséget tesz a rövid és hosszú távú elemzés között, vagyis a legtöbb cikk összekeveri a versenyegyensúly és az előrelátás fogalmát. (Fűrész – Ács, 2019).

A versenykiegyensúlyozottság az egyik legkritikusabb tényező a labdarúgás vonzerejének növelésében. A futballkluboknak nagy versenyerővel kell rendelkezniük, elsősorban a nemzetközi versenyben való helytállás érdekében (Savaş, 2022).

Ramchandani és munkatársai (2017) labdarúgópia háttérkörnyezetének ismeretében az 1995/96 és 2016/17 közötti 22 szezonra kiterjedő longitudinális tanulmányon keresztül vizsgálta a versenyegyenlőség szintjét a Big Five európai bajnokságban. A tanulmány elsődleges célja, hogy empirikus bizonyítékokkal szolgáljon az európai labdarúgás versenyegyenlőségéről szóló tudományos vitához azáltal, hogy elemzi a verseny szintjét a kiválasztott egyes bajnokságokon belül és azok között, valamint aktualizálja és továbbfejleszti a meglévő kutatásokat korábban már elismert technikák alkalmazásával.

A téma gyakorlati szempontból is releváns, ha figyelembe vesszük az európai labdarúgás irányító testületének, az Európai Labdarúgó-szövetségek Szövetségének (UEFA) irányelvét. Az UEFA korábbi elnöke, Aleksander Ceferin korábban hangsúlyozta, hogy *"a legnagyobb kihívás az európai labdarúgás fejlesztésében a következő néhány évben a verseny egyensúlya lesz."* (Inside World Football, 2017)

Fűrész és Ács (2020) ebben a témában megjelent tanulmányában azt vizsgálták meg, hogy milyen összefüggés mutatható ki a top 5 bajnokságok versenykiegyensúlyozottsága és a válogatottak nemzetközi versenyképessége között. Eredményeik alapján kiderült, hogy a nemzeti válogatott szereplése és a ligák CB-je között van kapcsolat a versenykiegyensúlyozottság tekintetében, vagyis minél jobb egy nemzeti csapat szereplése, annál izgalmasabb az adott nemzet bajnoksága.

Tekintettel a tudományos szakirodalomra és a sportgazdaságtan háttérkörnyezetére, Ramchandani és munkatársai (2017) tanulmányának egyik fő megállapítása, hogy a versenykiegyensúlyozottság a sportligák kulcsfontosságú összetevője, a bajnokságok szervezői

és szövetségei számára fontos a competitive balance, hiszen egy olyan liga, amelyet egy vagy néhány csapat ural, nem vonzó a nézők körében. A kutatási eredményeik azt mutatják, hogy az elmúlt 20 évben Az öt legnagyobb európai profi labdarúgó-bajnokság közül négy esetében ez a helyzet. Az elmélet szerint a verseny egyensúlyának csökkenése kevésbé vonzóvá tesz egy bajnokságot, ugyanakkor a televíziós társaságok által a bajnokságoknak (különösen az EPL-nek) fizetett közvetítési díjak jelenleg a 2017-es időszakban minden idők legmagasabb szintjén voltak. Ettől az időszaktól kezdve újra lehet gondolni a csapatsportok gazdasági elméletét, mivel megerősítést nyert, hogy a "nagy öt" európai bajnokság élvonalbeli labdarúgása azóta is megcáfolja a sportligák működésére vonatkozó gazdasági elméletet.

Rappai és Fűrész (2022) kutatásában bemutatott összefüggésnek nagy jelentősége van a labdarúgó bajnokságok szabályozó szervei számára, mivel az eredményeik kimutatták, hogy érdemes korlátozni a pénzügyi egyenlőtlenségeket a verseny egyensúlyának fenntartása érdekében. Szerintük a fent említett elméletek, kutatások és annak eredményei szempontjából fontos megállapítás, hogy az „uncertainty of outcome hypothesis” irodalom általában okkal tekint a CB-re, vagyis azt vizsgálja, hogy magyarázó változóként milyen hatást gyakorol az a keresletre. Ezen felül az is megállapítható, hogy a korábban megjelent tudományos kutatásokban és tanulmányokban részletesen elemezték a CB alakulását (analysis of competitive balance -irodalom), foglalkoztak a CB-változás keresletre gyakorolt hatásával „uncertainty of outcome hypothesis” - irodalom) és elemezték a játékosállomány értéke, tehetségek, szupersztárok száma és a sportbeli eredményesség kapcsolatát, de ezekből valójában még nem derült ki, hogy mi okozza a CB-változását. Az imént említett tanulmányok a CB változásának az okát keresik, de azt csak egy eseménnyel azonosítják, tehát a hosszú távon érvényes ok-okozati összefüggést nem vizsgálják (Fűrész - Rappai, 2018).

2. Az európai top ligák bemutatása

A dolgozat ezen fejezetében a Big Five, azaz az öt legnépszerűbb európai labdarúgó bajnokság kerül bemutatásra. Minden liga esetén szemléltetem az adott bajnokság történetét, valamint az elmúlt évek és a jelenlegi időszak gazdasági jellemzőit, amelyek kapcsolatban állnak a versenykiegyensúlyozottsággal. Az alfejezetek legvégén egy rövid összegzés áll, amiben az alfejezetek főbb megállapításai, az adott ligára jellemző fontosabb adatai és konklúziói kerülnek bemutatásra.

2. 1. Premier League

A profi sport világában csapatok menedzselése vitathatatlanul egy összetettebb tényező, mivel az egyes csapatok egyéni ligákban működnek, amelyek gyakran egy nagyobb liga gyűjtemény részét képezik. Erre példa az angol labdarúgó-bajnokság struktúrája, amely négy fő bajnokságból áll: az angol Premier League (EPL), amelyet Angliában nem az első osztályként, hanem egy kiemelt bajnokságként tartják számon, ahol 20 csapat küzd a bajnoki címért. Alatta található további három bajnokság, a Championship, ami az elő osztálynak felel meg, valamint a League 1 és a League 2, ezek alkotják a Football League-et, amelyekben jelenleg bajnokságoként 24 csapatot számlálnak (Ramchandani et al., 2017).

Az angol labdarúgás divíziókba szerveződik és a Premier League-ben a legjobb 20 csapat játszik egymás ellen. A szezon során, minden csapat játszik minden más csapattal kétszer, így egy szezonban 380 mérkőzés van összesen. Mint minden bajnokságban a győzelem három pontot, a döntetlen pedig egy pontot jelent az adott csapat számára (Alan, 1997).

A Premier League, korábban nevéen Premiership, az angol labdarúgó bajnokságok legfelsőbb osztálya, ez a világ legnézettebb labdarúgó-bajnoksága (Campbell, 2002). A világon ezen bajnokság hozza az összes bajnokság közül a legtöbb hasznót (Deloitte, 2007). Az angol labdarúgás divíziókba szerveződik és a Premier League-ben a legjobb 20 csapat játszik egymás ellen. A szezon során, minden csapat játszik minden más csapattal kétszer, így egy szezonban 380 mérkőzés van összesen. Mint minden bajnokságban a győzelem három pontot, a döntetlen pedig egy pontot jelent az adott csapat számára (Alan, 1997).

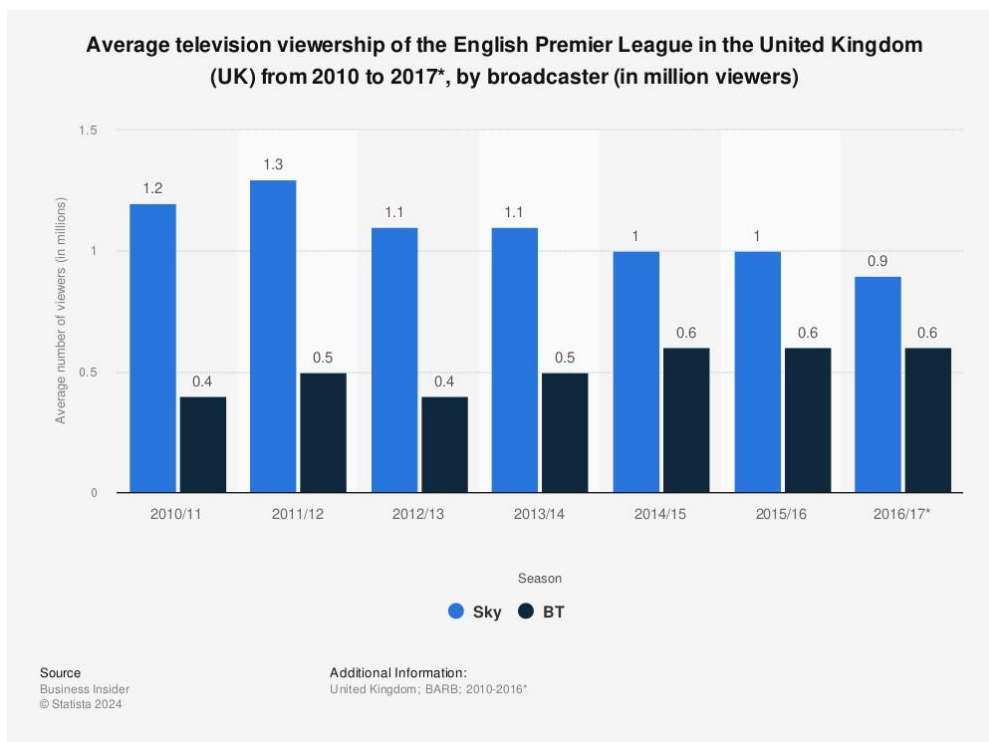
A Premier League valóban globális sport- és televíziós jelenség, amit a Premier League vezérigazgatója Richard Scudamore is megerősített. Az angol liga mérkőzéseit több országban vetítik, több ember nézi őket, és több órányi televíziós közvetítést tesznek ki, mint a spanyol vagy az olasz labdarúgás. Meglehet, hogy nem ez a világ technikailag legtekélyesebb bajnoksága, ennek ellenére a tengerentúlon az emberek szerint a Premier League a legjobb

bajnokság az egész világon, mert izgalmasabb, érdekesebb és fizikálisabb a többi európai ligánál (Campbell, 2002).

A Premier League által kiadott EY reportból kiderült, hogy az angol futball 7,6 milliárd fonttal járult hozzá az Egyesült Királyság gazdaságához a 2019/20-as szezonban, amelyet a járvány miatt több mint három hónapra felfüggesztettek, valamint a klubok gazdasági tevékenysége 840 százalékkal nőtt az 1998/99-es szezon óta. Az angol legfelsőbb osztály csapatai a 2019/20-as szezonban összesen 3,6 milliárd font adóbevételt generáltak az Egyesült Királyság államkincstárának, amelyből 1,4 milliárd fontot a Premier League játékosai tettek ki, továbbá a klubok által támogatott teljes adóhozzájárulás 1998/99 óta 3,1 milliárd fonttal nőtt (Premier League, 2022a). A Premier League és a klubok hosszú időn keresztül jelentős foglalkoztatási növekedést is eredményeztek, 94 000 munkahelyet támogatva az Egyesült Királyságban. Itt az is megemlítené, hogy a munkahelyek száma az 1998/99-es 11 000-ról 2019/20-ra több mint 87 000-re nőtt, ami 650 százalékos növekedést jelent. Az EY értékeléséből alapján kiderült, hogy a Premier League teljes gazdasági hozzájárulása megegyeztek a járvány előtti szinttel és a 2016/17-es évben elért összeggel. Ez az eredmény annak ellenére sikerült elérni, hogy a 2019/20-as és 2020/21-es szezonban a Premier League zárt kapuk mögött játszott mérkőzése miatt a közvetítésekből és a meccsnapokból származó bevételek becslések szerint 1,3 milliárd fonttal kevesebbet eredményeztek (Premier League, 2022).

A Premier League iránti globális érdeklődés évről évre növekszik, a 2019/20-as szezonban az összesített globális nézettség (3,2 milliárd ember) kétszerese volt a Bajnokok Ligája nézettségének. A liga szurkolótáborának köszönhetően globális szinten hatalmas az angol Premier League, különösen a közvetítési és szponzori bevételeken keresztül. A Premier League 2019/20 nemzetközi közvetítéseiből származó bevételek összege 1,4 milliárd font volt, ami a legnagyobb részesedést jelentette az Egyesült Királyság audiovizuális exportjában, és majdnem megközelítette az összesen elért összeget, amit a BBC, az ITV, a Channel 4, a Channel 5, a Sky és az független szektor ért el együtt (Premier League, 2022).

Az 1. ábra megmutatja, hogy a Premier League-nek mennyi volt az átlagos televíziós nézettsége az Egyesült Királyságban (UK) 2010 és 2017 között műsorszolgáltatók szerint:

1. ábra: Premier League átlagos televíziós nézettsége az Egyesült Királyságban (UK) 2010 és 2017 között

Forrás: Statista Research Department, 2022

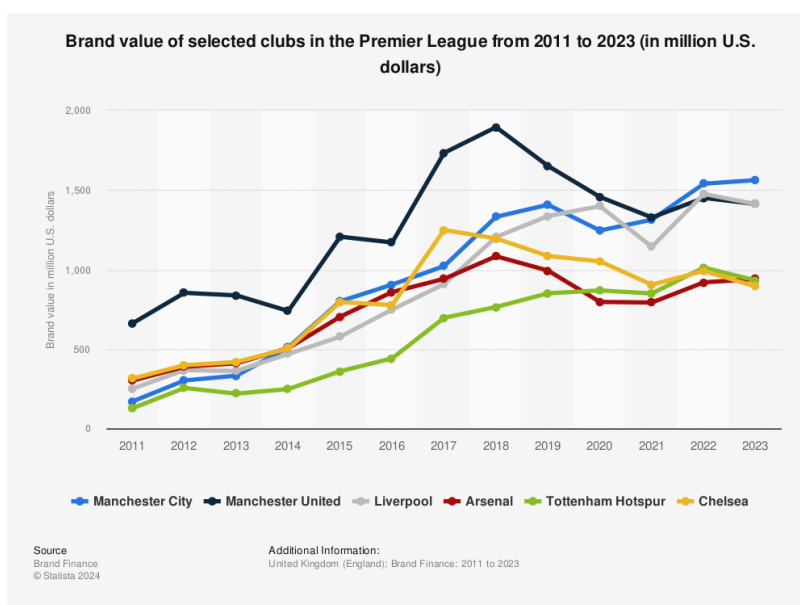
Ez a statisztika az angol Premier League televíziónézőinek számát mutatja a 2010/11-es és a 2016/17-es szezon között. Kezdetben a Sky-nak háromszor annyi nézője volt, mint a BT-nek, de a Sky részesedése a Premier League nézettségéből a következő években csökkent, és az időszak végén 0,9 millió nézővel zárta a Premier League-et, szemben a BT 0,6 milliójával. (1.ábra)

Az angol Premier League vonzereje számos tényezőnek tudható be, ilyen például a kiszámíthatatlanság. A kimenetel bizonytalansága (uncertainty of outcome) alatt azt értjük, amikor egy adott bajnokság struktúráján belül az eredmény bizonyos fokú kiszámíthatatlansággal jár, ennek következtében a versenynek nincs előre meghatározott győztese (Forrest - Simons, 2002). Úgy tartják, hogy minden meccs döntő jellegű, és minden mérkőzés sokkal több, mint egyetlen mérkőzés. Nemzetközileg elismert csapatok és játékosok vannak az angol Premier League-ben, valamint a bajnokságban minden évben 20 klub szerepel, mindegyik egyedi történelemmel és játéktípussal rendelkezik. A mérkőzések ünnepi hangulatát fokozza az éneklés és az éljenzés. A játék során mindkét fél különféle dallamokat és

szlogeneket alkalmazhat követői motiválására. Harmóniában hallani egy tömegének félelmetes. Minden futballrajongó arról a pillanatról fantáziál, amikor a labda a hálóba kerül, és a közönség ujjongásában felrobban. A játéktechnikák sokféleségéhez hozzájárul az is, hogy a játékosok a világ minden tájáról Angliába mennek, hogy megmutassák tehetségüket. Ennek köszönhetően a Premier League olyan globális márkává nőtte ki magát, amely továbbra is az népszerűsége bővül évről évre, ahol mindig előre lehet számítani az akciókra és az izgalmakra (Premier League, 2022a).

Az angol Premier League teljes piaci értéke 10,85 billió eurónak felel meg, a játékosok átlag értéke pedig 20,39 millió euró. A legértékesebb játékos Erling Haaland, akinek az értékét 180 millió euróra becslik, továbbá az imént említett játékos klubjának, a Manchester City-nek legmagasabb az értéke, ami 1,26 billió eurónak felel meg, öt követi az Arsenal FC 1,12 billió euróval és a Chelsea FC 980,1 millió euróval (Transfermarkt, 2024).

A következő ábrán bemutatásra kerül, hogy Angliában a kiválasztott és egyben hat legnépszerűbb csapatnak egyenként mekkora volt a márkaértéke 2011 és 2023 között:

2. ábra: A Premier League kiválasztott klubjainak márkaértéke 2011 és 2023 között

Forrás: Statista, 2023

Az ábra minden idők hat legnépszerűbb klubnak a márkaértékének az alakulását mutatja be a 2011-2023 időszak között, ami alapján elmondható, hogy 2023-ban a Manchester City márkaértéke mintegy 1,56 milliárd dollárra nőtt, ami enyhe növekedést jelent, a Manchester

United márkaértéke pedig alig több mint 1,4 milliárd dollárra csökkent az előző évhez képest (2. ábra).

Összegezve elmondható, az angol labdarúgó bajnokság a legnépszerűbb és világszerte nagy figyelmet kap. A világ legjobb játékosai és edzői vannak jelen az angol Premier League-ben. A liga nagy pénzügyi háttérével lehetővé teszi a kluboknak, hogy versenyképesek maradjanak a nemzetközi piacon, továbbá a televíziós közvetítések tovább népszerűsítik a bajnokságot, valamint a klubok világszerte hatalmas szurkolótáborral rendelkeznek. Az angol labdarúgás versenykiegyensúlyozottságot nem a legjobb a Big Five ligák között, a közvetítésekből származó bevételeket felét, igyekeznek egyenlő arányban elosztani, azonban a 2. ábrán bemutatott klubok rendelkeznek a legnagyobb pénzügyi tőkével, így sokkal minőségibb játékosokat tudnak leigazolni a többi klubbal szemben, emellett a bevételek negyed része a helyezések alapján kerülnek szétosztásra, így a jobb játékosállománnyal rendelkező kluboknak több esélyük van még több bevétel megszerzésére.

2. 2. Ligue 1

A 2021-es évtől a Ligue 1 az egyik legjobb nemzeti bajnokságként tartják számon, Európában az ötödik helyen áll az angol Premier League, a spanyol LaLiga, az olasz Serie A és a német Bundesliga mögött (UEFA, 2021).

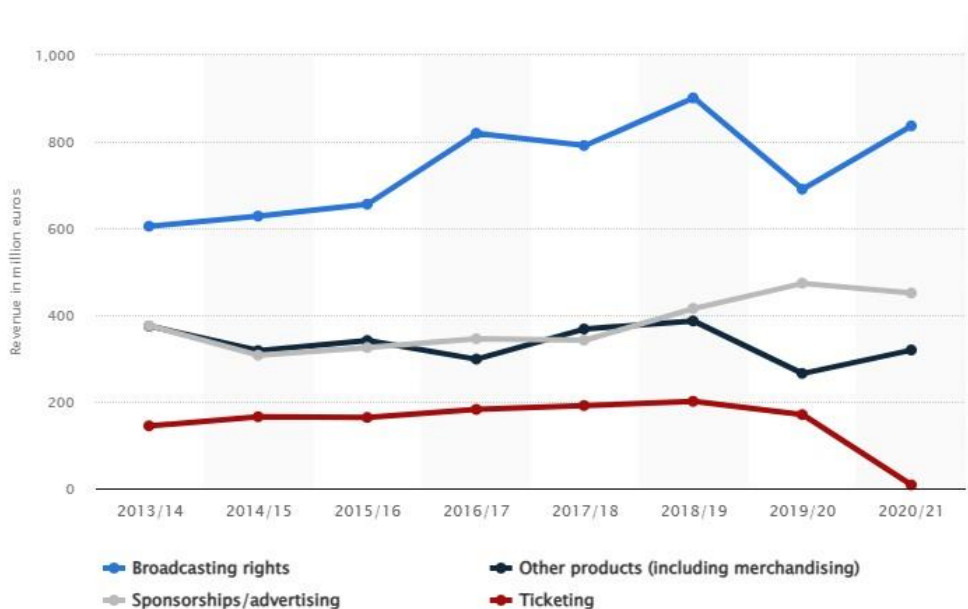
A francia profi labdarúgó-bajnokság Ligue de Football Professionnel (LFP) által szervezett bajnokság. A Ligue 1 Uber Eats bajnokságban 18 csapat vesz részt, az új szezon július végén vagy augusztus elején kezdődik és a következő év május közepén vagy végén fejeződik be. Minden csapat minden más csapat ellen játszik, mind hazai, mind idegenben, így 34 mérkőzésre kerül sor egy szezonban és a legtöbb pontot szerző csapat a bajnok (Scelles et al., 2013).

A francia Ligue 1 gyakorta a pénzügyi teljesítmény és a csapatok európai labdarúgó-bajnokságokban nyújtott sportteljesítménye közötti kompromisszummal küzd, valamint a klubok pénzügyi elszámolásainak ellenőrzéséért a Direction Nationale du Contrôle de Gestion (DNCG) felel. A francia első osztályú bajnokság az egyik, ha nem a legjobb versenykiegyensúlyozottsággal működik a nagy ötök között, ami hátrányosan befolyásolja klubjainak európai szintű sikereit. A hivatásos labdarúgás irányításának és finanszírozásának francia modelljét azonban nem igazán tartják számon, különösen azokban az országokban, ahol a leggazdagabb és legeredményesebb labdarúgó-bajnokságok működnek. Az LFP és más francia labdarúgásban érdekelt felek néha azzal érvelnek, hogy a francia pénzügyi irányítás fenntartásának ára a francia klubok viszonylag gyenge sportteljesítménye az UEFA-

versenyeken (Bajnokok Ligája és Európa Liga) a többi nagy ötös ligához képest. (Int. J. Financial Stud., 2018).

A francia modell irányításának fő gyengesége az európai versenyeken nyújtott viszonylag gyenge sportteljesítmény, amiben néhány külső hatású tényező is szerepet játszik, mint például a magas franciaországi jövedelemadóztatás, valamint az ország labdarúgásának a jellemzőit nagymértékben befolyásolja a kormányzás és az elfogadott szabályozás (Andreff, 2007).

A soron következő ábra mutatja, hogy a 2013/14 szezontól a 2020/21 szezoniig mekkora volt az egyes bevételi források mértéke szezonként.

3. ábra: A francia Ligue 1 klubok bevételi forrásai 2013-2021 szezonban

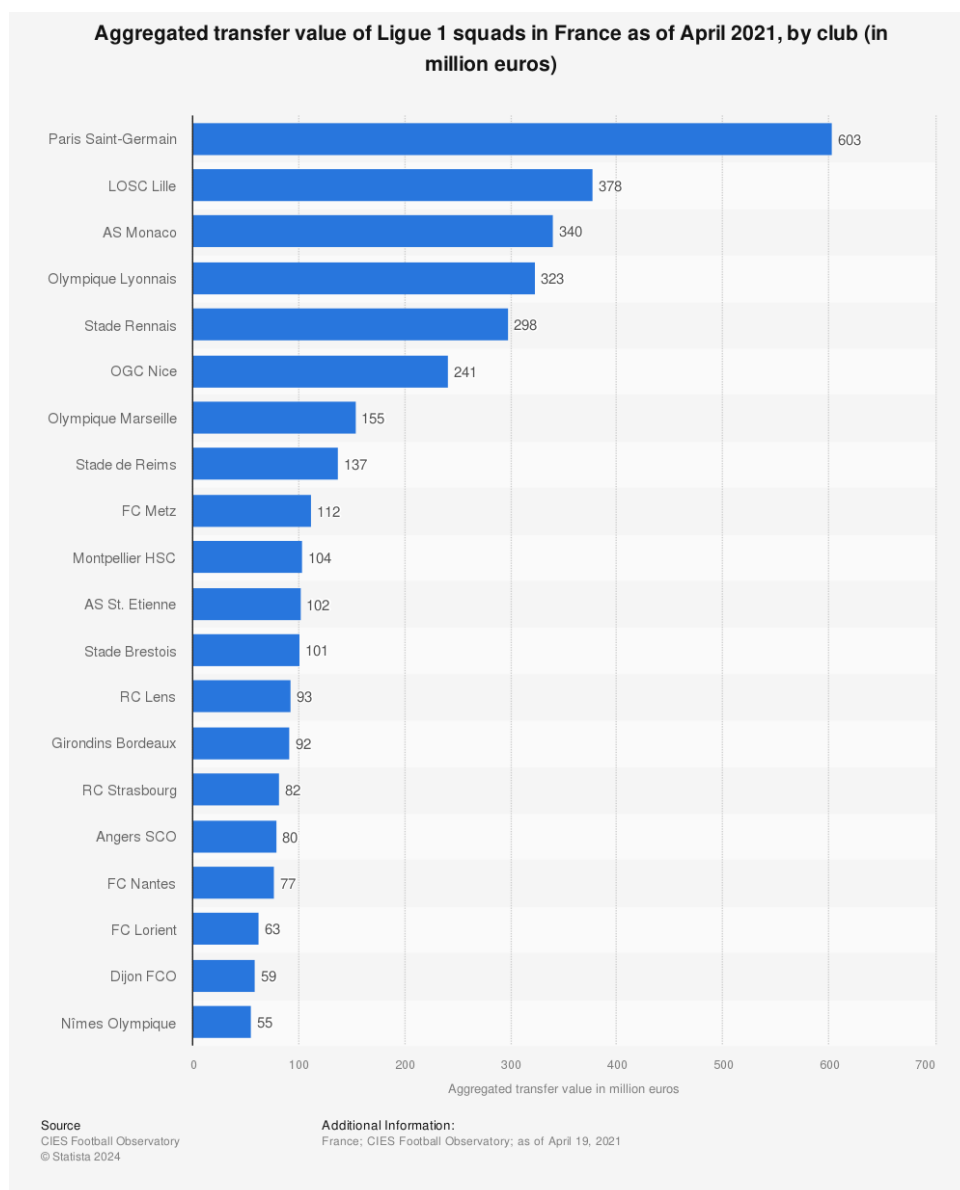
Forrás: Statista Research Department, 2023

A közvetítési jogok jelentik a francia Ligue 1 klubok legnagyobb bevételi forrását a 2020/21-es szezonban, összesen 836 millió euró értékben. Ugyanebben a szezonban a jegybevételek a koronavírus (COVID-19) világjárvány következtében mintegy 8 millió euróra csökkentek; ez kevesebb mint öt százaléka az előző szezonban elért értéknek (3. ábra).

A franciaországi profi élvonalbeli labdarúgás gazdasági modelljét számos sajátosság jellemzi, ilyen például, hogy a francia labdarúgóklubok a működési hiányt a játékosok átigazolási többletgyenlegével és egy marketingstratégiával próbálják fedezni, ami meglehetősen hatékony (Andreff és Scelles, 2017). A televíziós (TV) jogokból származó bevételek teszik ki a liga finanszírozásának nagy részét (Andreff és Staudohar, 2000), valamint egyes francia futballelemzők egy harmadik jellemzőt is figyelembe vesznek, miszerint a francia Ligue 1

(FL1) Európa legjobban menedzselte labdarúgó-bajnoksága és elismerik, hogy a német Bundesligával (GBL) együtt a két legjobban menedzselte bajnokság egyike (Int. J. Financial Stud., 2018).

A 4. ábra mutatja, hogy a 2021-es évben az egyes csapatoknak mekkora összegeket költöttek a játékosok átigazolásaira!

4. ábra: A francia Ligue 1 csapatok összesített átigazolási értéke 2021-ben

Forrás: Statista Research Department, 2023

Az ábra szemlélteti, hogy 2021 áprilisában a Paris Saint-Germain csapata rendelkezett a Ligue 1 legmagasabb együttes átigazolási értékével, összesen 603 millió eurót ért. Ez több volt, mint

az utolsó nyolc klubé együttvéve, és 225 millióval több, mint a második helyen álló Lille-é 378 millió euróval (Statista, 2023).

A francia Ligue 1 teljes piaci értéke 3,62 billió euró, a játékosok átlag értéke pedig 7,79 millió euró. A legértékesebb játékos Kylian Mbappé, akinek az értékét 180 millió euróra becslik, továbbá az Paris Saint Germain-nek legmagasabb az értéke, ami 1,03 billió euró, ami több mint 3-szor annyi, mint az őt követő AS Monaco 333,2 milliós értékkel (Transfermarkt, 2024).

Összegezve a francia kluboknak az európai bajnokságokban való gyenge teljesítménye azzal igazolható, hogy a francia liga rendelkezik hosszú távon a legjobb versenykiegyensúlyozottsággal az öt nagy európai labdarúgó-bajnokság közül.

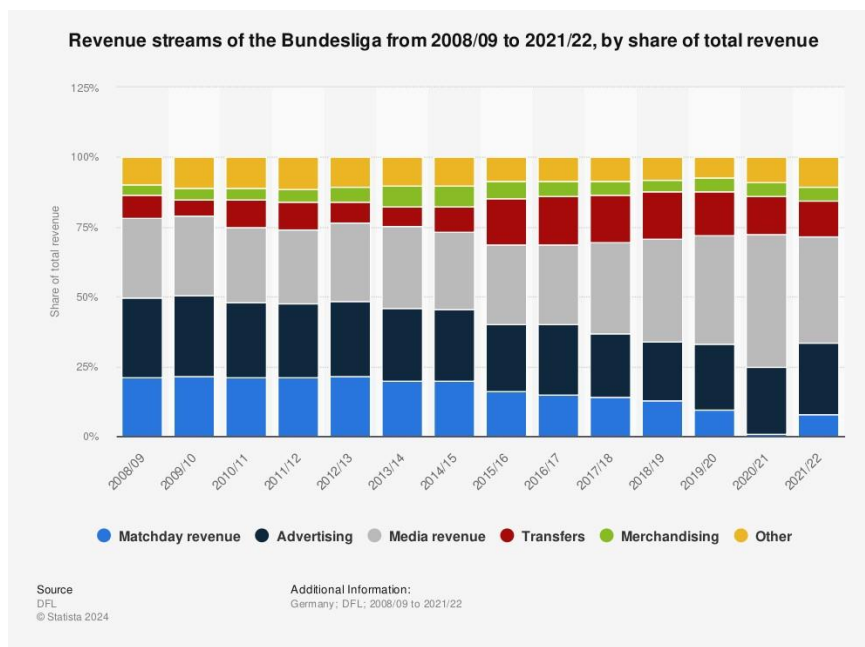
Ez a tendencia enyhén változott, amióta a Paris-Saint-Germain-t felvásárolta a Qatar Sports Investment, így lehetősége adódott a klub számára, hogy intenzíven igazoljon játékosokat, kifejezetten azzal a céllal, hogy megnyerjen egy európai versenyt. Az UEFA Financial Fair Play szabályai, valamint a DNCG pénzügyi ellenőrzései azonban bizonyos határozott korlátok közé szorítják ezt a stratégiát (Int. J. Financial Stud., 2018).

2. 3. Bundesliga

Tizennyolc labdarúgócsapat játszik a német labdarúgás első osztályában, a Bundesligában. A szezon végén a három leggyengébb csapat kiesik, és helyükre a három legjobb csapat kerül a második ligából (Tiedemann et al. 2010). A Bundesliga a német labdarúgó-bajnokság legfelső osztálya, melyben 18 csapat vesz részt minden szezonban. Az osztrák labdarúgó-bajnokságra is használják a Bundesliga elnevezést, valamint mindkét országban rengeteg sportágban a legmagasabb versenyszintet jelenti. Németországban szokatlan módon sokáig nem alakul ki országos bajnoki rendszer, csak 1963-ban hozták létre a német bajnokságot, amit a Német Labdarúgó-szövetség (Deutscher Fußball-Bund, DFB) alapította, de jelenleg a Német Labdarúgó-liga (Deutsche Fußball Liga, DFL) működteti (Sportlike, 2023).

A német Bundesliga az európai labdarúgás 5 vezető bajnokságának egyike, valamint a német első osztály vonzza a második legtöbb stadionlátogatót világszerte, a második helyen áll az amerikai profi labdarúgó-bajnokság (NFL) után (Warnke – Sittl, 2016).

Az ábra, mutatja 2008/2009-es szezontól a 2021/2022-es szezoniig a Bundesliga bevételi forrásait szemlélteti, a teljes bevétel rész aránya alapján.

5. ábra: A Bundesliga bevételi forrásai 2008/09-től 2021/22-ig, a teljes bevétel részaránya alapján

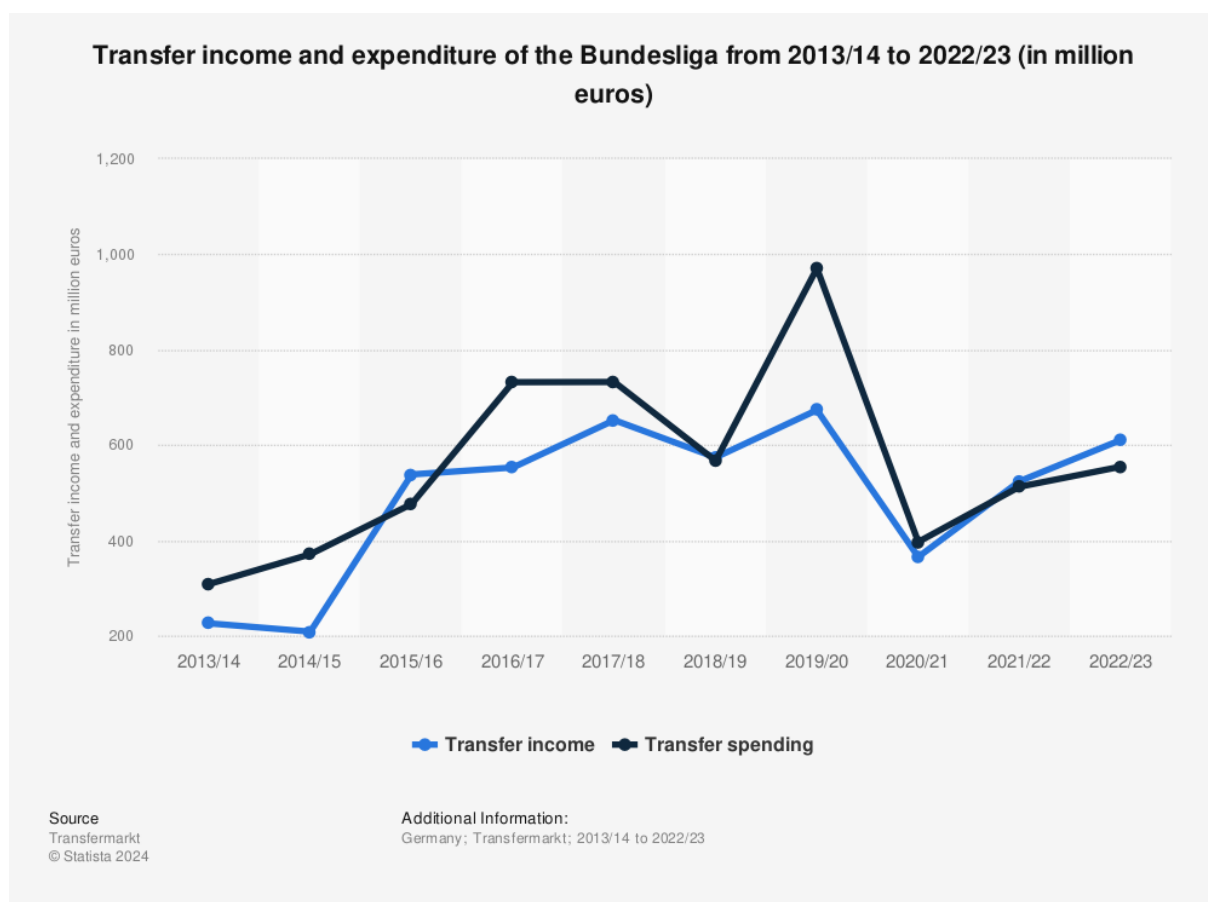
Forrás: Statista Research Department, 2023

A 2021/22-es szezonban a médiabevételek jelentős bevételi forrást jelentettek a Bundesliga klubok számára, ami az összes bevétel több mint 38 százalékát jelentette, azonban a mérkőzésekből származó bevételek a teljes bevétel csak 7,66 százalékát tették ki (5. ábra).

A sportipar fontos szereplői olyan magatartást tanúsítanak, amely első pillantásra ellentmondani látszik a versenyegyensúly-elmélet alapfeltevéseinek. A német labdarúgásban a közelmúltban az FC Bayern München tisztviselői egyre nagyobb ellenállást mutatnak a sportágban bevezetett újraelosztási mechanizmusokkal szemben, ami javítaná Bundesliga versenyegyenlőségét. A német profi labdarúgás legbefolyásosabb klubja a Bayern München, a csapatnak két versenysorozatban is kell szerepelnie: Egyrészt a klub az 1. Bundesliga tagja a német bajnokságban, és minden szezonban 34 mérkőzésből álló menetrendet kell teljesítenie, mint minden más csapatnak, valamint az UEFA Bajnokok Ligájában való részvétel a klubot további európai szintű versenynek állítja ki (Brandes – Franck, 2007).

A kis piaci csapatok rajongói gyakran panaszkodnak a nagy csapatok "felvásárlási politikáira", szerintük az ilyen politikák gátolják a tehetséges játékosok egyenlő elosztását, és következésképpen csökkenti a versenyegyensúlyt (Warnke – Sittl, 2016b).

A következő ábra a német első osztályban szereplő klubok összesített átigazolási bevételeit és kiadásait szemlélteti a 2013-2023 közötti időszakban.

6. ábra: A Bundesliga klubok összesített átigazolási bevételei és kiadásai 2013-2023 között (euró millióban)

Forrás: Statista Research Department, 2023

A 2013/2014-es szezonban a kluboknak az átigazolásokból származó bevétele 225,5 millió euró volt, mindeközben az átigazolások kiadásai értéke 307,9 millió euró volt. A Bundesliga-klubok átigazolási bevételei és kiadásai általában véve egyaránt növekedtek 2013/14 óta, a 2022/23-as szezonban több mint 554 millió eurót költöttek, a bevétel 610,39 millió euróra növekedett. Eközben a 2019/20-as szezonban majd egymilliárd eurót költöttek el a német csapatok az átigazolási piacon (6.ábra).

A német Bundesliga teljes piaci értéke 4,45 billió euró, a játékosok átlag értéke pedig 8,86 millió euró. A legértékesebb játékos Jamal Musiala, a jelenlegi piaci ára 110 millió euró. Nem meglepő, hogy a német labdarúgás legbefolyásosabb klubjának, FC Bayern München-nek legmagasabb az értéke, ami 976,45 millió euró, majdnem 2-szer annyi, mint az őt követő Bayer 04 Leverkusen, aminek az értéke 566,55 millió euró (Transfermarkt, 2024).

Brandes és Franck (2006) (8) kutatásában megmutatta, hogy az elméletük szerint a szurkolókat a sportban a bizonytalan kimenetel érdekli, ami valóságban ellentmondani látszik a német

labdarúgó Bundesliga szezonális szintjén. Itt a szurkolók nem fektetnek akkora hangsúlyt a verseny kiegyensúlyozottságára, mint azt az elmélet megjósolja, inkább erős empirikus bizonyíték van arra, hogy a szurkolók látogatottsága hatással van a versenyhelyzet egyensúlyára.

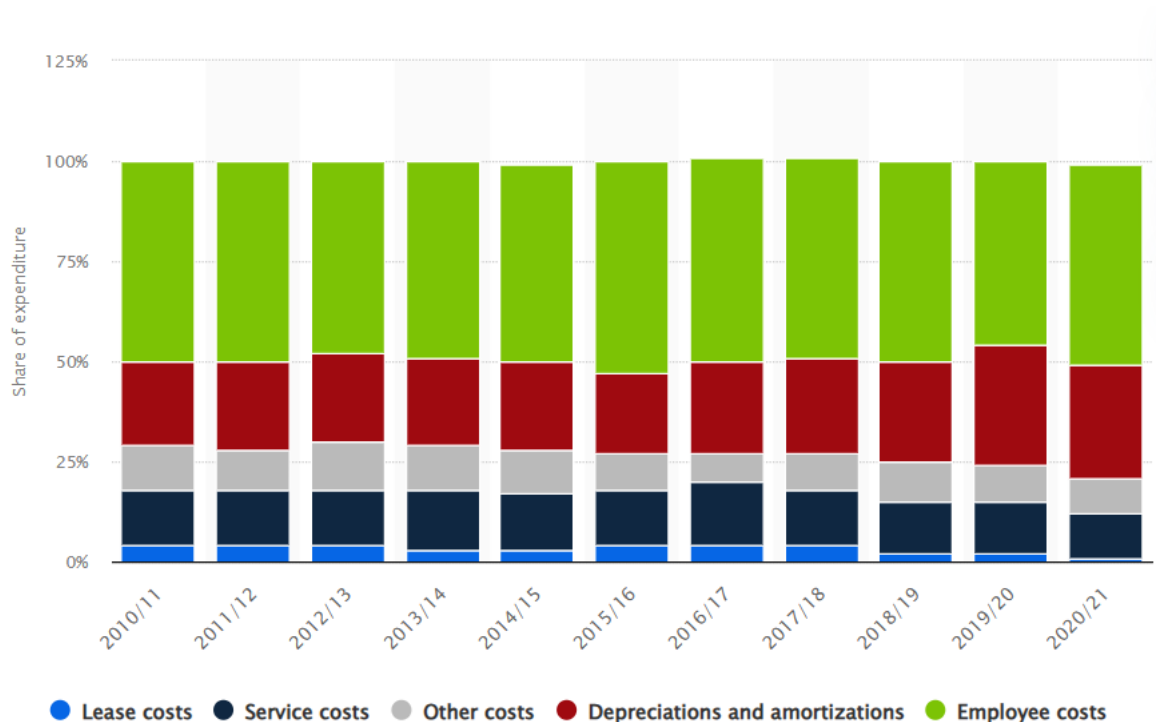
A Bundesliga versenykiegyensúlyozottsága meglehetősen kiegyenlítettnek tekinthető a nagyobb európai bajnokságokhoz képest. Vannak olyan nagyobb klubok, mint például a Bayern München, akik rendszeresen sikeresek a bajnokságban és a nemzetközi versenyeken, mivel több költségekre szánt kerettel rendelkeznek a többi klubnál, mint ahogyan a fentebb említett Transfermarkt adataiból ki is derült. A német első osztályban más klubok is képesek meglepetéseket okozni és versenyben maradni a legbefolyásosabb, legnagyobb támogatottsággal rendelkező klub mellett.

2. 4. Serie A

Az olasz élvonalbeli labdarúgó-bajnokság neve, Serie A (Lega Nazionale Professionisti Serie A). A bajnokság 1898 óta létezik, valamint 1929 óta működik mai szerkezetben. Kezdetben a liga alapításakor 18 klubot számlált az olasz első osztály, de azóta többször csökkent és bővült, a minimális 16-tól a maximális 21 klubig, azonban a 2004-2005-ös szezon óta 20 klub szerepel a ligában (Anderson, 2024).

Minden csapat az alapszakaszban hazai pályán és idegenben játszik egymás ellen, valamint a Lega Calcio Serie A bajnoksága az olasz labdarúgó-szövetség Federazione Italiana Giuoco Calcio (FIGC) irányítása és felügyelete alatt áll, amely az olasz bajnokság működésének irányelveit adja meg. A Serie A bajnokság győztese elnyeri a "Scudetto" címet, és közvetlenül kvalifikálja magát a következő Európai Labdarúgó Szövetség (UEFA) Bajnokok Ligájára (a legfontosabb páneurópai nemzetközi klubversen) a Serie A végső tabelláján második és harmadik helyen végző klubokkal együtt. A tabella végső rangsorában a negyedik-hatodik helyezett klubok a következő szezon másodosztályú európai klubversenyére, az UEFA Európa Ligára (korábban UEFA-kupa) a hazai "Coppa Italia" kieséses kupasorozat győztesével együtt kvalifikálják magukat (Carmicheal et al., 2017).

A soron következő ábra azt kívánja bemutatni, hogy a Serie A kiadásai típusonként miként alakultak a 2010/11 szezontól a 2020/21 szezonig.

7. ábra: Az olaszországi Serie A kiadásainak megoszlása 2010/11-től 2020/21-ig, típusonként

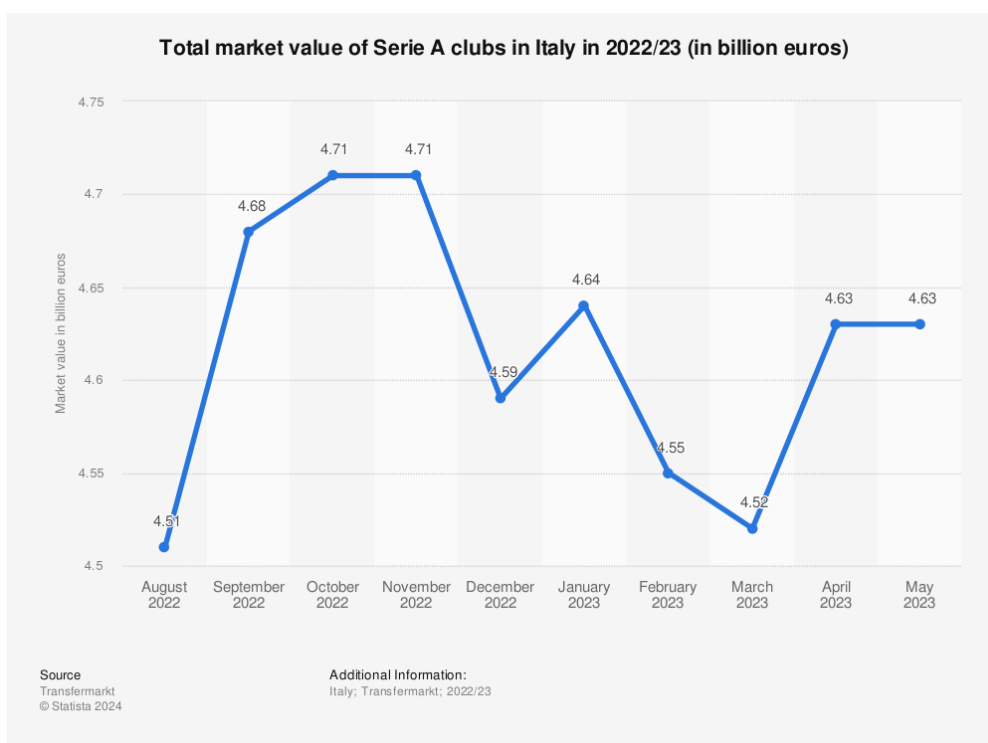
Forrás: Statista Research Department, 2023

A 2010/11 és 2020/21 szezon között az olasz Serie A-ban a személyi jellegű kiadások stabilak maradtak, és általában az összes kiadás felét tették ki. Ezzel szemben az értékcsökkenésre és amortizációra fordított összegek aránya nőtt, és 2019/20 szezonban 30 százalékra emelkedett (7.ábra).

A 2018/2019-es szezonban az olasz bajnokság elérte a 2,5 milliárd dolláros rekordforgalmat, de ezt követően a Serie A-nak fel kellett készülnie a COVID-19 globális járvány által kiváltott utóhatásokra, ezt a forgatókönyvet a Deloitte cég is megerősítette tanulmányában, aminek a címe a „2020-as labdarúgás finanszírozásának éves felülvizsgálata”. A tanulmány kimutatta, hogy a Serie A 2,5 milliárd dolláros összbevételeiből a közvetítési jogok 1,6 milliárd dollárt (59%) tesznek ki, ezt követik a szponzori és kereskedelmi bevételek 840 millió dollárral (30%) és a meccsnapokból származó bevételek 317 millió dollárt tesznek ki - ez a fennmaradó 11%. A jelentés kiemeli, hogy a közvetítési jogok továbbra is kritikus tényezőt jelentettek a 2018/2019-es szezonban, valamint az új hároméves nemzetközi médiajogokra vonatkozó megállapodás kezdete 11%-os növekedést eredményezett a közvetítési bevételek terén (Galardini, 2020).

A Serie A volt az egyetlen az öt nagy európai bajnokság közül, amelynek a 2021/22-es szezonban az összesített bevétele, 2,4 milliárd euróra csökkent, ez 7%-os (171 millió euró) csökkenésnek felel meg az ezt megelőző szezonhoz képest. Az olasz első osztályú klubok átlagos bér/bevétel aránya meglehetősen változatlan, 83%-os maradt a 2021/22-es szezonban, mivel az összesített bérek 7%-kal, 2 milliárd euróra csökkentek, összhangban az összes bevétel csökkenésével, ami szintén 7% volt. Serie A az öt egymást követő ötödik szezonban a második legmagasabb bér/bevétel arányt produkálta a Big Five bajnokságok között, hiszen 14 élvonalbeli klub haladta meg a 80%-os bér/bevétel arányt a 2021/22-es szezonban. Ez alapján kiderült, hogy az olasz klubok összesített működési veszteségük rekordmagasságú, 0,4 milliárd eurós veszteséget ért el a 2021/22-es szezonban. Összesen két klub - az Atalanta és az AC Milan - ért el működési nyereséget, az 62%-os és 64%-os szerény bér/bevétel aránnyal. A többi 18 Serie A csapat ebben a szezonban működési veszteséget termelt, a legjelentősebbet a Roma FC (105 millió euró), a Genoa FC (80 millió euró) és a Juventus FC (57 millió euró) produkálta (Deloitte's Sports Business Group, 2023).

A 8. ábra mutatja, hogy a 2022/23 szezonban mekkora volt a klubok piaci összértéke a Serie A-ban.

8. ábra: Az olasz Serie A klubok piaci értéke 2022/2023 szezonban

Forrás: Statista Research Department, 2023

2023 májusában a Serie A összes klubjának együttes piaci értéke 4,63 milliárd eurót tett ki. Az SSC Napoli alakulata rendelkezett a legmagasabb piaci értékkel a liga összes klubja közül, a klub 629 millió eurót ért (8. ábra).

Az olasz Serie A teljes piaci értéke 4,65 milliárd euró jelenleg, a játékosok átlag értéke 8,45 millió euró. A legértékesebb játékos Victor Osimhen, a piaci ára 110 millió euró, valamint az FC Internazionale Milano csapatának a legmagasabb az értéke, ami 588,85 millió euró, öt követi az SSC Napoli 535,15 milliós értékkel, majd harmadik helyen az AC Milan van 524,45 millió euróval (Transfermarkt, 2024).

Serie A versenykiegyensúlyozottsága kiegyenlítettnek tekinthető, a Transfermarkt adataiból is megállapítható, hogy nincsenek akkor értékbeli különbségek a klubok között. A korábban említett, élmezőnyt meghatározó csapatok rendelkeznek a legnagyobb erőforrásokkal és gazdasági háttérrel, ezen csapatoknak általában nagyobb esélye van a bajnoki címre vagy a nemzetközi sikerek elérésére, de időnként előfordulnak meglepetések, amelyek felkavarják az erőviszonyokat, mindez hozzájárul az olasz labdarúgó élvonalnak, versenynek az izgalmához.

2. 5. LaLiga

A világ három legjobb labdarúgó-bajnokságába a spanyol LaLiga is beletartozik az angol Premier League és az olasz Serie A mellett, illetve ebből a három bajnokságból kerülnek ki évről évre azok a játékosok, akik elnyerik a legrangosabb egyéni FIFA Ballon d'Or év labdarúgója címet, továbbá ezen bajnokságok csapatai nyerték el legtöbbször az UEFA Bajnokok Ligája nagyra becsült csapattrófea díját (Obserstone, 2011).

A Spanyol Labdarúgó Szövetséget 1909-ben alapították, valamint az első nemzeti csapat 1920-ban alakult az olimpiai felkészülés jegyében (Wahl, 2024).

A Liga Nacional de Fútbol Profesional, más néven LaLiga (a 2015-16-os szezonig az LFP rövidítést használták) az a spanyol sportági szövetség, amely a két spanyolországi profi labdarúgó-bajnokság, a Primera és a Segunda Divízió, illetve szponzorációs okokból a LaLiga EA Sports és a LaLiga Hypermotion igazgatásáért felelős. Az LFP által ellenőrzött bajnokságban 20 csapat vesz részt 38 fordulón keresztül. (Ares – Gittins, 2023).

A La Ligában a megalakulása óta 62 csapat indult. Kilenc csapatot koronáztak bajnokká, ezek közül is kettő kiemelkedik, a FC Barcelona megnyerte az első La Ligát és a Real Madrid pedig rekordot jelentő 35-ször nyerte meg a bajnoki címet (Lorenzo, 2017).

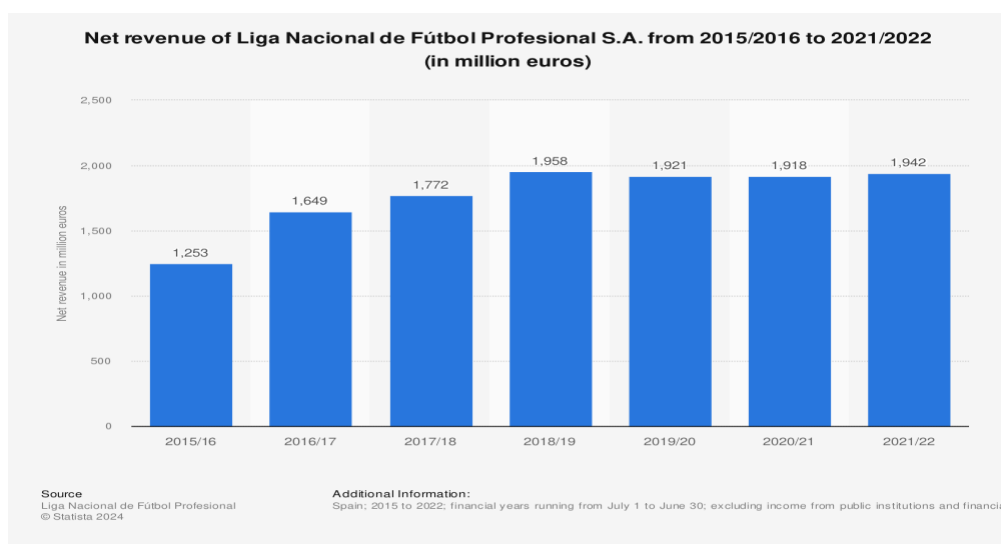
A spanyol labdarúgás élvonalbeli bajnoksága már régóta a világ egyik legnagyobb látványossága. Az 1929-ben alapított LaLiga a színes, vibráló és elkötelezett futball színtere. A

divízió otthont adott a legjobb labdarúgóknak, edzőknek és csapatoknak, akiket a játék valaha is látott, valamint ez egy olyan bajnokság, amely folyamatosan emeli a színvonalat, ha a szép játékról van szó (UEFA, 2021).

A 2022/2023-as szezonban a LaLiga 15 776 311 nézővel minden idők legnagyobb stadionlátogatottsági rekordját állította fel. A 2018/2019-es kampányhoz képest ez 6,4%-os növekedést jelent, ez volt az utolsó szezon, amelyben a Covid előtt korlátlan volt a közönség számára a belépés. A növekedés 31,3%-os az előző szezonhoz képest, hiszen a 2021/22-es szezonban a lelátók egészen októberig nem voltak 100%-os kihasználtságúak (LaLiga, 2023). Ez azt jelenti, hogy a nyolcadik legmagasabb nézőszám a világ összes hazai profi sportbajnoksága közül, továbbá a harmadik legmagasabb a világ összes profi labdarúgó-bajnoksága közül, a másik öt nagy bajnokság, a Bundesliga és a Premier League mögött, valamint a Serie A és a Ligue 1 felett (Stone, 2019).

A LaLiga a világ hetedik leggazdagabb profi sportbajnoksága a bevételek alapján, az NFL, az MLB, az NBA, a Premier League, az NHL és a Bundesliga után (Deloitte's Sports Business Group, 2022).

Az ábra szemlélteti, hogy a Liga Nacional de Fútbol S.A.-nak, spanyol labdarúgást irányító szervezetnek mennyi volt a nettó bevétele szezonként a 2015/16 és 2021/22 szezon között.

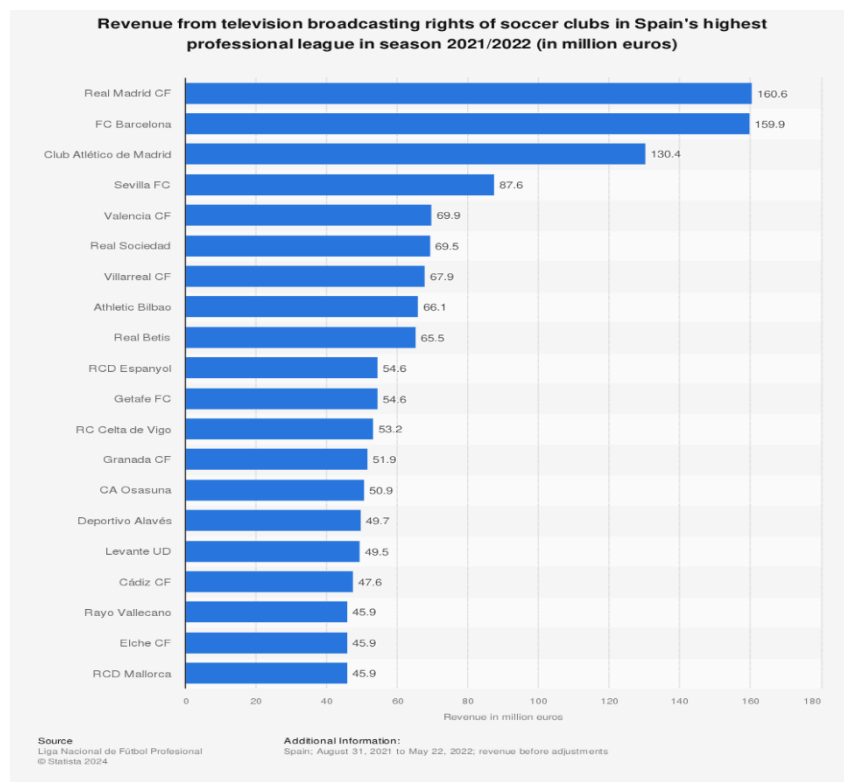
9. ábra: A Liga Nacional de Fútbol Profesional S.A. nettó bevétele 2015/2016-tól 2021/2022-ig (millió euróban)

Forrás: Statista Research Department, 2023

A 2018/2019 és a 2021/2022-es pénzügyi években a spanyol Liga Nacional de Fútbol Profesional S.A. közel kétmilliárd eurós bevételre tett szert szezonként (9.ábra).

A LaLiga legutóbbi, 2020/21-es szezonra vonatkozó gazdasági jelentése az elmúlt években először mutat bevételekiesést, ami egybeesett a Covid-19 járvány legélesebb szakaszával, ugyanakkor tükrözi a verseny pénzügyi erejét és a klubok felelősségvállalását, ami megakadályozta a nagyobb negatív hatást, valamint a következő szezonokban is alátámasztja a stabil fellendülést. A LaLiga klubok a 2020/21-es szezonban összesen 3 818 millió eurós bevételt értek el, ami 24,1%-kal kevesebb, mint a 2019/20-as szezonban, a bevételeket leginkább a meccsnapokból származó bevételek (-53%) és a játékosok átigazolási díjai (-52%) csökkenése érintette (LaLiga, 2022).

A COVID-19 korlátozások enyhítése segített 2021 vége felé a LaLiga kluboknak, a csapatok összesen 409 millió eurós bevételt generáltak a meccsnapokon a 2021/22-es szezonban, ami 353 millió euróval nőtt az előző évhez képest és a LaLiga klubok összbevételei 11%-kal 3,3 milliárd euróra emelkedtek. A 2021/22-es szezonban a LaLiga-klubok összesített 82 millió eurós működési veszteséget generáltak, a Real Madrid 133 millió euróval és az FC Barcelona 53 millió euróval járult ehhez hozzá, a többi 18 klub közül 12 volt nyereséges, klubonként 6 millió euró volt átlagosan a működési nyereség (Deloitte's Sports Business Group, 2023). A 10. ábra bemutatja, hogy a 2021/22-es szezonban mekkora volt a spanyol első osztályú csapatok televíziós jogbevételei egyenként.

10. ábra: A spanyol La Ligában szereplő labdarúgócsapatok 2021-2022-es televíziós jogdíjbevételei

Forrás: Statista Research Department, 2023

A 2021/2022-es szezonban az FC Barcelona áll a televíziós jogok rangsorának élén mintegy 161 millió euróval. A második helyen a Real Madrid állt, amelynek televíziós jogdíjbevétele ugyanebben a szezonban 160 millió eurót tett ki (10.ábra).

A spanyol LaLiga teljes piaci értéke 4,97 billió euró, valamint a játékosok átlag értéke 9,79 millió euró. A legértékesebb játékos Jude Bellingham, a piaci árát 180 millió euróra becslik, valamint az ő csapatának, a Real Madridnak a legmagasabb az értéke, ami 1,04 billió euró és öt követi az FC Barcelona 858,5 milliós értékkel (Transfermarkt, 2024).

A LaLiga gazdasági jellemzői között fontos megemlíteni a nagy klubok, például a Real Madrid és a Barcelona jelentős gazdasági erejét, amelyek a legnagyobb bevételt és népszerűséget élvezik nemcsak Spanyolországban, hanem világszerte is. Ez a gazdasági előny lehetővé teszi számukra a legjobb játékosok megszerzését, így a versenykiegyensúlyozottság tekintetében az előbb említett két klasszis klub rendszeresen a többi csapat fölé kerekedik és a bajnoki címek túlnyomó részét maguk közt osztják meg.

3. Versenykiegyensúlyozottság a labdarúgásban

A csapatok eredményességének a legfontosabb feltétele az, hogy minél jobb és tehetségesebb játékosokkal rendelkezzenek. Manapság a professzionális, hivatásos sporttal kapcsolatos kutatások legfontosabb kérdése, hogy az egyes versenysorozatokban miként tartható fenn a competitive balance, ami befolyással van az erőviszonyok alakulásában, illetve magának a versenykiegyensúlyozottságnak (competitive balance) milyen közvetett hatásai vannak az adott sportágra. A versenyegyensúly fogalmát először Rottenberg (1956) dolgozta ki, és központi szerepet játszott a modern sportgazdaságtan szakirodalmának alakításában. Versenykiegyensúlyozottság alatt olyan bajnoki struktúrát értünk, amely viszonylag egyenlő játékerőt biztosít a csapatok között (Forrest - Simons, 2002). A tanulmány ezen részében bemutatásra kerül a verseny kiegyensúlyozottság fogalma és jellemzői, valamint annak hatásai, hogy azok miként jelennek meg a korábban említett, Big Five bajnokságokban.

3. 1 Versenykiegyensúlyozottság vizsgálata a Big Five ligákban

Az európai top-divíziós klubok együttesen 13,2 milliárd eurós bevételt termeltek a 2011-es pénzügyi évben, ugyanakkor a 734 klub ugyanebben az időszakban együttesen 1,7 milliárd euró nettó veszteséget termelt. Ezen kívül a klubok 38%-a volt olyan állapotban a 2010-es évek elején, hogy a saját tőke negatív volt, ez azt jelentette, hogy az adósságállomány meghaladta a klub eszközeinek az értékét. (UEFA, 2011; Franck, 2014). Storm és Nielsen (2012) szerint egyre nagyobb aggodalomra adott okot az európai klubfutball pénzügyi helyzete, amely a folyamatosan növekvő bevételek ellenére sem volt képes együttesen a folyamatos nullszaldós működésre.

A pénzügyi szabályozást egész Európában ennek fényében vezették be, amelyet az UEFA (Európai Labdarúgó Szövetségek Szövetsége) saját pénzügyi fair play (FFP) szabályozása érdekében kezdeményezett. Az európai labdarúgás stabilitásának támogatása érdekében ezek a szabályozások lehetőséget kínáltak arra, hogy rendet és ésszerűséget teremtenek az európai klubfutball finanszírozásában (UEFA, 2015). Az Financial Fair Play jó szándékai ellenére a szabályozással kapcsolatban kritikák fogalmazódtak meg, különösen azokkal a felvetésekkel kapcsolatban, amelyek szerint a pénzügyi szabályozás kedvezőtlen hatással lesz az európai labdarúgás versenyegyensúlyára (Lindholm, 2010; Sass, 2014; Szymanski, 2014).

A XXI. század első évtizedében a piac évi 8 milliárdos bevételről közel 16 milliárdosra nőtt, ami az úgynevezett Big Five ligának (az angol Premier League, a német Bundesliga, a spanyol

LaLiga, az olasz Serie A és francia Ligue 1) köszönhető. Továbbá, ha megnézzük a Worldfootball.net (2021b) látogatottsági adatai alapján Olaszországnak 9.590.166 nézője volt a 2018/2019-es szezonban, amivel a világ tíz legjobb ligája közé került (Ficcadent et al., 2022). Ramchandani és munkatársai (2022) a tanulmányokban az európai hivatásos labdarúgás versenyegyensúlyának vizsgálatára összpontosít egy összehasonlító kutatási terv segítségével. A kutatásból kiderült, hogy az európai labdarúgópiac az elmúlt két évtized során exponenciálisan nőtt.

A pénzügyi elemzők már az 1990-es évek elején, az English Premier League 1992-es indulását követően elkezdték dokumentálni a jelentéseket a futballpiacról. A 2016-17-es szezontól kezdődően új, 5,1 milliárd font értékű televíziós megállapodást írtak alá az Egyesült Királyságban, ami 70%-os növekedést jelent a korábbi 3 milliárd fontos megállapodáshoz képest. Ezt az emelkedést figyelembe véve a 2016-17-es szezonban utolsó helyen végzett EPL-csapat, a Sunderland 100 millió font televíziós bevételt kapott a jelenlegi rendszerben. Ez az összeg, amely csak a közvetítésekből származik, több, mint a nagy öt európai bajnokság legtöbb csapatának együttes bevétele, ami megerősíti a Premier League pozícióját a világ leggazdagabb labdarúgó-bajnokságaként. Az FFP bevezetését már korábban több szezonra osztották el, hogy a klubok könnyebben át tudjanak állni az új szabályokra. A korlátozott idő rendelkezésre állt ahhoz, hogy az FFP-szabályok pozitív vagy negatív hatással legyenek a Premier League versenyegyensúlyára. Az FFP-szabályok 2011-es bevezetése óta minden klubnak meg kellett kezdenie a folyamatot, tehát az összes kluboknak a saját pénzügyeit összhangba kellett hozniuk az új szabályokkal (Freestone – Manoli, 2017).

A Premier League 1992-ben jött létre, és fejlődését nagyban befolyásolta a klubok számára a műholdas televíziós kifizetések növekvő jelentősége (Penn-Berridge, 2019). A Premier League és a televíziós társaságok között az 1992/93-as szezonra kötött kezdeti megállapodás 40 millió fontot hozott, még a 2001 és 2004 közötti megállapodás 1,2 milliárd fontot hozott (Ernst & Young, 2017).

A Sky TV, a BT és a Premier League közötti szerződés 2016 és 2019 között 5,14 milliárd font bevételt hozott az angol futball számára. A nemzetközi televíziós megállapodás 2016 óta szezononként további 1,1 milliárd fontot hozott. A Premier League bevételei az 1991/92-es 170 millió fontról a 2015/16-os szezonra 3,6 milliárd fontra emelkedtek. Sőt, átlagosan minden egyes Premier League klub több bevételt termelt a 2015/16-os szezonban, mint az egész első osztály 1991/92-szezonban (Penn-Berridge, 2019).

A Premier League-korszakban jelentősen megváltozott a stadionépítészet, annak ellenére, hogy a stadionoknak ma már meg kell felelniük az ülőhelyekre vonatkozó előírásoknak, a Premier League nézőszáma az 1992-1993-as szezonban 9,8 millióról 2015-16-ban 13,9 millióra nőtt (Andersen, 2016). (13) Az 1992/93-as szezonban az átlagos nézőszám 21 125 fő volt, de a 2013/14-es szezonra ez 74 százalékkal 36 691 főre emelkedett. A stadionok átlagos kihasználtsága 1992/93-ban 69,6 százalék volt, ez 2015/16-ra már 95 százalékra növekedett (Ernst & Young, 2015; Penn-Berridge, 2019).

A 2014/15-ös és a 2015/16-os szezonban a verseny kiegyensúlyozottság az előző évhez képest növekedett - ez a második alkalom volt a kiválasztott időszak alatt, hogy a competitive balance értékei két egymást követő szezonban növekedtek. Továbbá a 2015/16-os szezonban a Herfindahl-index értéke (0.054244) 2003/04 óta a legalacsonyabb volt (2010/11-es anomáliát leszámítva), és az 1995/96-os első adatponthoz közel azonos értéket ért el (Freestone – Manoli, 2017). A 2015/16-os szezonban már az EPL volt a legnagyobb bevételt hozó bajnokság az európai labdarúgásban a 4,87 milliárd eurós bevételével, több mint 2 milliárd euróval megelőzve legközelebbi riválisát, a németországi Bundesligát, aminek 2,71 milliárd euró volt a bevétele ebben a szezonban, majd öt követi Spanyolország (2,44 milliárd euró), Olaszország (1,92 milliárd euró) és Franciaország (1,49 milliárd euró) a bevételi listán. (Deloitte, 2017). Azt az elképzelést, hogy az elmúlt években az angol Premier League-ben egyre nagyobb versenyegyenlőtlenség alakult ki, az angol labdarúgó-bajnokság élvonalbeli helyzetének elemzése során használt számos mérőszám alátámasztja, valamint az elképzelést a szakértők egyaránt széles körben elfogadják (Penn-Berridge, 2019) Cox (2018) a Premier League labdarúgás iránti keresletére összpontosított a 2004-2012 közötti időszakban, aki egy U alakú keresleti görbét fedezett fel, ami az ő értelmezésében azt jelenti, hogy a szurkolók az alacsony kimenetelű bizonytalanságot részesítik előnyben a magas bizonytalansággal szemben. Ugyanakkor az is kiderült a kutatásából, hogy a televíziós nézők a nagy bizonytalanságot részesítik előnyben az alacsony bizonytalansággal szemben, illetve a látogatottság akkor magasabb, amikor a hazai csapat a bajnoki címért küzd.

A francia élvonalbeli profi labdarúgó-bajnokság gazdasági modellje több szempontból is egyedülálló. Andreff és Staudohar (2000) szerint a liga finanszírozásának nagy része a televíziós (TV) jogokból származó bevételekből származik, valamint az ebből származó pénzeszegek egy újraelosztási terven keresztül a klubok pénzügyeit is támogatják. Továbbá a francia labdarúgóklubok az időnként sikertelen játékos átigazolási többletmérleg mellett meglehetősen sikeres marketingstratégiát alkalmaznak, hogy megpróbálják ellensúlyozni működési hiányukat (Andreff - Scelles, 2017).

A valóságban azonban nem sokan értékelik a francia professzionális labdarúgás irányításának és finanszírozásának modelljét, különösen ez jelenség a leggazdagabb és legsikeresebb labdarúgó-bajnokságokkal rendelkező nemzeteknél jelenik meg. Az LFP és a francia labdarúgás szereplői néha azzal érvelnek, hogy a hatékony és eredményes francia pénzügyi gazdálkodás fenntartásának ára, hogy a francia klubok viszonylag gyenge sportteljesítménye az UEFA-versenyeken (Bajnokok Ligája és Európa Liga) a többi Big Five ligához képest. Ennek az volt következménye, hogy az UEFA rangsorában Franciaország a 2008-as negyedik helyről 2015-re a nyolcadik helyre esett vissza, bár 2017-ben már feljött az ötödik helyre (Andreff, 2018).

Andreff (2014) korábbi tanulmányában már megállapította, hogy a sportteljesítmény szintje az FL1-ben alacsonyabb, mint a többi nagy európai labdarúgó-bajnokságban, míg a pénzügyi teljesítmény nem tűnik rosszabbnak, mint a többi Big Five labdarúgó-bajnokságban átlagosan. Andreff és Bourg (2006) megállapították, hogy az FL1 legkiegyensúlyozottabb bajnoksága végül hátrányt jelentett a francia élvonalbeli klubok számára, míg az angol, olasz és spanyol bajnokságokban a rosszabb hazai versenykiegyenlítettség jó előfeltételnek, tűnt az európai bajnokságokban elért legjobb sportteljesítmények eléréséhez.

Elég, ha az újságokat a televíziós közvetítésekkel (vagy sportfogadásokkal) helyettesítjük, és máris megérthetővé válik az a tény, hogy az angol Premier League (EPL) gazdasági értéke és forgalma miért sokkal magasabb, mint a francia első osztály Ligue 1-é, mivel az utóbbi sokkal kiegyensúlyozottabb, mint az előbbi (Andreff, 2009). Az EPL egyszerűen azért vonz több szurkolót, mert a mérkőzéseket, az eredményeket és a bajnokság állását világszerte közvetítik, azonban a Ligue 1 mérkőzései, eredményei és állása iránt a szurkolók érdeklődése inkább a francia és néhány szomszédos piacra korlátozódik; így az EPL vonzóbb a szurkolók, a szponzorok és a műsorszolgáltatók számára, ebből adódóan magasabbak a bevételek. (Andreff-Scelles, 2015).

Az 1997-es év óta az egyes időszakokban (2000-2002, 2009, 2012-2013, 2016) a francia bajnokság nettó játékos importőr volt, összesen 502,7 millió euró értékben. Minden más évben nettó exportőr volt, összesen 692,4 millió eurós kereskedelmi többlettel. A játékosát igazolási tevékenység végül is hozzájárult ahhoz, hogy az Ligue 1 közelebb kerüljön a folyószámlák egyensúlyához, köszönhetően a 20 szezon alatt elért 189,7 millió eurós többletnek. Sajnos ez sem volt elég ahhoz, hogy a liga minden évben nullszaldós legyen vagy működési nyereséget érjen el. Példaként 2012-ben, közvetlenül az UEFA Financial Fair Play bevezetése előtt az európai labdarúgás 734 topligás klubjának 63%-a veszteséges volt, majdnem 1,7 milliárd eurós összesített veszteséggel. A francia klubok, attól függetlenül, hogy milyen jól menedzselik saját

a csapatukat, továbbá a Big Five ligák közül a Ligue 1-et tartják a legkiegyensúlyozottabb bajnokságnak, nem tudták elkerülni a tehetségekért folytatott verseny következményeit a folyószámláikon. A 2012-2013-as hiány (3 millió euró) a legalacsonyabb volt a 2006-os és 2007-es két nyereséges év óta. Az francia első osztály 2013-2014-ben már az eddigi legmagasabb hiányt mutatta. A következő három évben a 2015-2016-os működési nyereség nem kompenzálta a 2014-2015-ben és 2016-2017-ben felhalmozott működési veszteségeket. Az UEFA által kiadott Financial Fair Play tehát 2017-re még nem törölte el az ismétlődő hiányokat a francia élvonalbeli labdarúgó-bajnokságban (Andreff, 2018).

A televíziós jogok ma már a klubok legfőbb pénzügyi forrását jelentik a Ligue 1-ben. Annak ellenére, hogy a katari Al Jazeera televíziós csatorna 2013-ban újból érdeklődött a Ligue 1 iránt, bizonytalan, hogy a televíziós csatornák a jövőben is ugyanolyan mértékben fogják-e finanszírozni a Ligue 1-et. Ebből a szempontból a televíziós nézettség meghatározó tényezőire vonatkozó eredmények segíthetnek az LFP-nek és a televíziós csatornáknak a verseny formátumának és bevételeinek optimalizálásában (Scelles et al., 2013).

Andreff (2018) tanulmányban összegyűjtött empirikus bizonyítékok a francia labdarúgó Ligue 1 esetében azt mutatják, hogy a pénzügyi teljesítményt a liga általában az európai versenyeken elért sportteljesítmény és a liga finanszírozása közötti kompromisszumként mutatja be. A francia klubok gyenge teljesítményét tovább rontja, hogy a francia első osztály hosszú távon a legjobb verseny kiegyensúlyozottsággal rendelkezik az öt nagy európai labdarúgó-bajnokság közül.

A Bundesliga egyike az öt nagy európai bajnokságnak, amely uralta az európai klubfutball-versenyeket (Sittl - Warnke, 2016). A 1998 és 2016 közötti időszak gazdaságilag a német Bundesliga fellendülésének időszakaként jellemezhető. Az 1. Bundesliga esetében a személyi kiadások az egész időszak alatt megfelelő fejlődést mutatnak. A játékosok személyzeti kiadásai a 1998- és 2002 időszakban nagymértékben növekedtek. A bevételek hatalmas növekedését a TV-jogból származó bevételék okozták, valamint a fejlődéshez a Kirch médiacsoport járult hozzá leginkább, amely a 2000-es évek elején hatalmas összegeket fektetett be a Bundesliga televíziós jogaiba. A fordulópontot a Kirch 2002-es fizetéseképtelensége okozta, és az ezt követő 5-6 szezont az ezt követő kiigazítási folyamat jellemezte. A 2008-as évtől kezdve az 1. Bundesliga minden bevételi és kiadási kategóriája folyamatosan nőtt ezekben az idényekben (Sittl és Warnke, 2016).

Haas és társai (2004) korábban hatékonysági elemzést alkalmaztak a Bundesliga futballklubjainak teljesítményének értékelésére. A sport és a pénzügyi változókat is

kombinálták az 1999/2000-es szezonban, és a Data Envelopment Analysis (DEA) segítségével hatékonysági pontszámokat számítottak ki a liga minden egyes csapatára. Eredményeik nem mutattak egyértelmű összefüggést egy csapat hatékonysági pontszáma és a bajnoki tabellán elfoglalt helye között.

Kern és Süßmuth (2005) a sztochasztikus határelemzést (SFA) alkalmaztak a ráfordítások és az outputok hatékony kombinációit képviselő határ becslésére. A szerzők két egymást követő szezon, az 1999/2000-es és a 2000/01-es szezon adatai alapján értékelték a német élvonalbeli labdarúgócsapatok teljesítményét. Összefoglalva, a csapatok játékos-tehetségének összetétele kiemelkedő jelentőségűnek bizonyult a bajnokságban való sikeres szereplés szempontjából. Ez a következtetés ellentétes Frick és Simmons (2008) megállapításaival, akik az SFA segítségével vizsgálták a vezetőedzők menedzseri képességei és a futballklubok sportteljesítménye közötti kapcsolatot a német 1. Bundesligában 1981-1982 és 2002-2003 között. Eredményeik azt mutatják, hogy azok a csapatok, amelyek magasabb relatív fizetéssel rendelkező, jobban képzett vezetőedzőt szereznek, hatékonyabbak lesznek, és így több pontot érnek el a bajnokságban. Az időszakok között nagyon hasonló különbség figyelhető meg a német klubok Bajnokok Ligája-bevételei esetében, amelyek szorosan kapcsolódnak nemzetközi sportsikereikhez. Az FC Bayern München csapatán kívül egyetlen más csapat sem tudott tartósan kiemelkedő teljesítményt nyújtani, 2012/13 és 2015/16 között rekordot jelentő négy egymást követő bajnoki címet nyert Sittl és Warnke (2016).

A versenykiegyensúlyozottságnak szabványosított jelentése van az olyan sportbajnokságokban, mint a Bundesliga. A legtöbb más ágazattól eltérően, ahol a monopolhelyzetben lévő vállalatok a legnagyobb nyereséget érhetik el, bizonyos fokú versenyegyenlőséget nemcsak a ligaszövetség DFL, hanem az egyes klubok is megkövetelnek. Amennyiben egy bajnokságban képviselt csapatok teljesítménye között túl nagyok lennének a különbségek, és ezért a mérkőzések kimenetele vagy a tabella végeredménye kiszámítható lenne, akkor a nézők számára csökkenne a vonzerő és ezáltal a Bundesliga iránti érdeklődés is (Neale 1964, 2. o., Szymanski 2001, 69. o.).

Az 1999/2000-es szezonban a Bundesliga-klubok televíziós jogdíjakból származó bevétele megközelítőleg 6 millió euró volt, majd a 2001-2003-as időszakban egy új televíziós jogdíjszerződés csaknem megduplázta a liga éves bevételeit, 212 millió euróról 383 millió euróra. Az ezt követő 2004-2009-es időszakra vonatkozó megállapodás értéke 440 millió euró volt szezononként, a 2009-2013-as időszakra vonatkozó megállapodás pedig valamivel alacsonyabb, 412 millió euró volt szezononként. A Bundesliga a 2013-17-es időszakra kötött

megállapodással látványos növekedést ért el a televíziós jogokból származó bevételeiben, ami szezononként 628 millió euró volt (Koutroumanides et al., 2019)

Sittl és Warnke (2016) szerint a versenykiegyensúlyozottság tendenciáival kapcsolatos empirikus kutatások általában kétértelmű eredményeket hoznak a németországi változásokkal kapcsolatban. Nem egyértelmű, hogy a versenyegyensúly a Bundesliga története során ténylegesen csökkent vagy stabil maradt.

A nézői bevételek megosztásához hasonlóan, amelyet Robinson és Simmons (2014) vizsgált, a csökkenő versenykiegyensúlyozottság esetében is a szabályozási fejlemények tehetők felelőssé a változásokért. A versenyegyensúlyt meghatározó egyéb tényezők közé tartozik a Binder és Findlay (2011) által vizsgált Bosman-szabály vagy a Bajnokok Ligája, amit Pawlowski és munkatársai is megvizsgáltak (2010).

A magyarázó változók készlete magában foglalja a verseny kiegyensúlyozottságát és a verseny intenzitását, valamint a magyarázó változók egy meglehetősen standard készletét (Schreyer-Däuper, 2018) beleértve a kezdőrúgás időpontját, a játéknapi hatását (pl. Pawlowski és Anders, 2012), a szupersztárok hatását (pl. Serrano et al., 2015) és az időjárási körülményeket (pl. Czarnitzki és Stadtmann, 2002).

Schreyer és Däuper (2018) kutatása azt mutatja, hogy a Bundesliga-mérkőzések iránti keresletet inkább a konkrét, játékra vonatkozó jellemzők és az időjárási körülmények alakítják, mintsem a verseny intenzitása és a kezdési időpontok. Egyes elméletek szerint a szurkolókat a sportban a bizonytalan kimenetel érdekli, a valóságban ez a tény ellentmondásosnak látszik a német labdarúgó 1. Bundesliga szezonális szintjén. A szurkolók nem fektetnek akkora hangsúlyt a verseny kiegyensúlyozottságára, mint azt az elmélet állítja, inkább erős empirikus bizonyíték van arra, hogy a szurkolók látogatottsága hatással van a versenyhelyzet egyensúlyára. A csatornát illetően, amelyen keresztül a szurkolói látogatottság változásai befolyásolják a verseny kiegyensúlyozottságát, úgy tűnik, hogy az összesített kereslet szezonról szezonra történő változását elsősorban a gyenge csapatok iránti kereslet változása határozza meg a Bundesligában. Ez javítja a pénzügyi erő eloszlását a csapatok között (Brandes-Franck, 2006).

Olaszországban, a 2000/2001-es szezontól a 2009/2010-es szezonig a Serie A megváltoztatta a bajnokság szerkezetét (Hamil et al., 2010). A 2003-ban a Catania Calcio, a Serie B egyik klubja került egy fizetős jogosultsági vita középpontjába, amely a 2003/2004-es szezonra a Serie B 20-ról 24 klubra történő kibővítéséhez vezetett, majd a 2004/2005-ös szezonban újabb változás következett be, amikor a Serie B 22 csapatra csökkent, ezalatt a Serie A 18-ról 20 csapatra bővült, ahogyan ez ma is így van, összetétele pedig a fel- és kieséses rendszer miatt szezonról

szezonra változik. A vizsgált időszakban összesen harminchárom különböző klub versenyzett a Serie A-ban, összesen tizenkét csapatnak sikerült végezni legalább egyszer az első hat helyen a bajnokságban, négy olyan csapat volt, akik mind a tíz szezonban osztottak a bajnoki címen Carmicheal és munkatársai (2017).

Az olasz profi labdarúgás az elmúlt évtizedben lassú, folyamatos kereskedelmi hanyatlással kellett szembe néznie, ami a klubok növekvő bérköltségeinek, az erősen versenyképes (highly competitive) átigazolási piacnak, valamint a másik négy nagy európai labdarúgó-bajnoksághoz képest lassú bevételnövekedésnek volt betudható (Baroncelli & Lago, 2006; Boeri & Severgnini, 2012; Bof, Montanari, & Silvestri, 2008).

A Serie A-ban versenyző olasz csapatok TV bevételei exponenciálisan nőttek, köszönhetően annak a lehetőségnek, hogy a TV-jogok egy részét egyénileg tárgyalhatták meg, miután az olasz trösztellenes hatóság (AGCM) 1999-es nyilatkozata után, amely arra kötelezte a ligát, hogy hagyja abba a nem szabadon felhasználható jogokról szóló kollektív tárgyalásokat. Következésképpen ez radikális változást okozott a profi labdarúgócsapatok bevételeiben, a Serie A-ban az 1998-as 1/3-ról 2006-ra a teljes bevétel 1/8-ára csökkent a nézettség aránya. A televíziós közvetítésekből származó bevételek az összes olasz labdarúgócsapat fő forrásává váltak, főként a nemzetközi szinten versenyző csapatok esetében. Egy 2008/09-es szezon adatain alapuló tanulmányból kiderült, amely az európai labdarúgóipar pénzügyi teljesítményére összpontosított, hogy az olasz élvonalbeli csapatok esetében a közvetítési bevételek több mint 58%-ot tesznek ki, míg a többi 16 nem olasz csapat esetében ez az érték 38,75% volt (Di Domizio, 2010).

A Serie A bevételei 2016-17-ben először haladták meg a 2 milliárd eurót, ami 8%-os növekedést jelent. A bevételek 2015-16-ban 91 millió euróval (17%-kal) nőttek, és ennek a növekedésnek a nagy része kereskedelmi forrásokból származott. Figyelemre méltó, hogy a növekedés 75 millió euró (több mint 80%) teljes egészében az Internazionale nevéhez fűződik, amely azután következett be, hogy a klubot 2016 júniusában felvásárolta a kínai Suning elektronikai kiskereskedelmi vállalat. A 2016/17 szezonban az olasz klubok összességében működési veszteséget, 26 millió eurót könyveltek el, de a Serie A pénzügyi teljesítménye és fenntarthatósága fokozatosan javult. Az olasz első osztályú bajnokság, Serie A bevételei az UEFA versenyszerkezetének közelgő változásai és az új hazai közvetítési jogdíjciklus kezdete miatt kedvezően alakultak, ennek okán az olasz klubok remélték, hogy az összesített működési eredményük a következő években javulni fog és nyereséget fognak termelni a közeljövőben. (Deloitte, 2018).

Bond és Addesa (2019) kutatásukban bebizonyították, hogy a sztárminőség rendszeresen pozitív hatással van a televíziós nézettségre az olasz Serie A mérkőzések esetén, azonban eredményük eltér Scelles (2016) eredményétől, ahol csak a bajnoki címért vagy a Bajnokok Ligájába való bejutásért küzdő csapatok közti mérkőzésekről kiderült, hogy jelentős pozitív hatással vannak a televíziós nézettségre. Ebből arra lehet következtetni, hogy összességében a versenykiegyensúlyozottság kulcsfontosságú a bajnokság sikeréhez. Ennek ellenére a kutatásukból az derült ki, hogy az olasz Serie A-nak nem feltétlenül kellene törekednie az általános verseny kiegyensúlyozottság biztosítására (ahol a klubok többsége a Scudettóért vagy a Bajnokok Ligája-indulásért versenyez) ehelyett egy olyan versenyhelyzetet kéne kialakítani, ahol minden klub versenyben van a díjak valamelyikéért, függetlenül azok fontosságától.

A 2018/19-es szezon a Serie A új nemzetközi közvetítési jogciklusának kezdetét is jelentette, amely az akkori megállapodáshoz képest mintegy 80%-os növekedést, a jelentések szerint évi 340 millió eurót hozott (Deloitte, 2018).

A standardizált Herfindahl-Hirschman-index (HHI) (Owenet al., 2007) segítségével Triguero-Ruiz és Avila-Cano (2018, 2019) tanulmányaikban gyakorlati példát mutattak be a verseny kiegyensúlyozottságra, ami a főbb európai labdarúgóligákra irányult az 1997/1998 és 2016/2017 közötti időszakban. Az olasz bajnokság kivételével a nagy európai labdarúgó-bajnokságokban a competitive balance szintjének csökkenését állapítják meg, valamint a koncentráció mértéke az olasz és az angol bajnokságban volt.

A verseny kiegyensúlyozottság egy kulcsfontosságú tényező a sportban, mert magában foglalja bizonytalanságot egy mérkőzés vagy a bajnokság kimenetelét illetően, ami megnöveli az érdeklődést és a keresletet az események iránt. A spanyol profi labdarúgó-bajnokság, a LaLiga az egyik legjobb európai bajnokságként tartják számon, ezért különös kutatási érdeklődésre adott okot a jellemzői és szerkezete által. Az 1995/96-os szezontól a LaLiga megváltoztatta a győztes csapatoknak járó pontok számát, ettől kezdve a kettő pont helyett három pontot ad egy csapatnak a győzelemért (Soto-Valero – Pic, 2019). Humphreys & Pérez (2019) a spanyol LaLiga mérkőzéseit vizsgálta a 2008-2016 közötti időszakban, és megállapította, hogy a hazai győzelem valószínűsége és a televíziós kereslet közötti kapcsolat U alakú.

A competitive balance szempontjából az egyik legkevésbé kiegyensúlyozott bajnokság a spanyol LaLiga, amely magas pozitív szórás-állandóság (dispersion–persistence) kapcsolatot mutat. Ez nem meglepő, hiszen az FC Barcelona és a Real Madrid CF a spanyol bajnokságban hatalmas dominanciát mutat, mindamellett a világ két legnagyobb futballklubjának tartják számon, amelyek együttesen kilencszer nyerték meg a spanyol bajnoki címet a 2008-2017 közötti időszakban. Mindkét klub rendszeresen bejutott a Bajnokok Ligája döntőjébe is,

valamint 2008 és 2017 között mindegyik klub három alkalommal nyerte meg a trófeát. A 2016/17-es szezonban a Barcelona és a Real Madrid együttesen a spanyol LaLiga összbevételének közel felét tette ki (Gerrard-Kringstad, 2021).

A 2016-2017 és 2018-2019 közötti időszakban új televíziós szerződések léptek életbe, amelyet Európa két legjobb labdarúgó-bajnoksága írt alá. Az új televíziós szerződések a közvetítési jogokból származó bevételek jelentős növekedését eredményezték, ami kihatással volt a klubok közötti pénzügyi különbségekre is. Az angol Premier League (EPL) esetében ez 71%-os növekedést jelent a 2013-2016-os szezonokhoz képest, amellet a spanyol LaLiga esetében a növekedést még nagyobbra várták, ennek ellenére a LaLiga esetében a 2014/15 szezonban ez az arány 35,4% volt, 23,8% a klub volt az alacsonyabb százalékkal rendelkező klubnál és 81% a magasabb százalékkal rendelkező klubnál (Carreras – Garcia, 2018).

Rottenberg (1956) és El-Hoidiri & Quirk (1971), valamint Fort & Quirk (1995) rámutatnak arra, hogy amikor a klubok között a jövedelmek aszimmetrikusak, nem egyenlően oszlanak meg, a bevételmegosztási szabályok bevezetése nem befolyásolja a játékosok tehetségének eloszlását, és következésképpen nem befolyásolja a verseny kiegyensúlyozottságát.

Sanderson (2002) szerint a klubok gazdasági erőforrásainak változása hatással van egyaránt az eredményekre és a versenyegyenlőségre (CB) ezekben a bajnokságokban (Michie & Oughton, 2004; Andreff & Bourg, 2006).

Carreras és Garcia (2018) tanulmányából korábban megemlítettem, az EPL és a LaLiga új televíziós szerződései hatással voltak a klubok pénzügyi helyzetére, és következésképpen a bajnokság pénzügyi egyenlőtlenségére, ami további hatással voltak a tehetségek lekötési képességére, következésképpen a competitive balance-ra is. (51) Rottenberg (1956) és Neale (1964) szerint a túlzottan kiegyensúlyozatlan verseny negatív hatással lehet a futball fogyasztói keresletére, hiszen a futballkereslet a kimenetel bizonytalanságával nő.

Vales-Vázquez és társai (2017) tanulmányának a célja az volt, hogy összehasonlítsa a legjobban rangsorolt európai labdarúgó-bajnokságok versenyprofilját. A legjobb európai labdarúgó-bajnokságok, köztük a spanyol LaLiga, az angol Premier League, a német Bundesliga, a portugál Liga Portugal, a francia Ligue 1 és az olasz Serie A 2012/13-2015/16-os szezonjaiban lejátszott mérkőzések ($n = 10\,465$) végső rangsorát ($n = 30$) és végeredményét elemezték. A felsorolt bajnokságok versenyképesség profiljait három dimenzió és a hozzájuk tartozó mérési mutatók alapján elemezték. Ilyen volt (1) a kiválóság mértéke (nemzetközi teljesítmény és osztályozási dominancia indexek), (2) a csapatok egyenlősége (osztályozási tömörség, teljesítmény-fenntarthatóság és hazai előny indexek) és (3) a mérkőzések típusa (mérkőzések nyitottsága, a mérkőzések egyenlősége és az eredmények bizonytalansága indexek). A

különbségek a ligák között elsősorban a nemzetközi presztízshoz és a csapatok versenyzői minőségéhez kapcsolódó mutatókban voltak megfigyelhetők. Ebben az értelemben a spanyol LaLiga bajnokság tűnik ki, mint az egyetlen példa a megfelelő versenyprofilra.

A 2016-2017-es szezontól kezdődően a LaLiga az EPL-lel egyidőben egy új televíziós szerződést kötött a bajnokságok televíziós jogainak való értékesítésére. A spanyol bajnokság esetében az új megállapodás a televíziós bevételek teljes összegének növekedését kombinálta azzal, hogy az egyéni helyett kollektív módon tárgyalták ezeket a jogokat, ami azt jelentette, hogy a teljes bevétel egy bizonyos része egységesen oszlik meg a ligában szereplő összes klub között. A LaLiga televíziós jogaira vonatkozó rendszer változása nem hozta meg a várt eredményt pozitív hatását a CB-nél, hanem inkább negatívan hatott a verseny kiegyensúlyozottságra (Carreras – Garcia, 2018).

A 2015-2016-os szezonban a kereskedelmi bevételek a teljes bevétel 40%-át tették ki a spanyol első osztályban szereplő két top klub (FC Barcelona és Real Madrid CF), valamint többi klub csak 13%-ot a tett ki, továbbá a különbség abszolút értékben egyre nőtt (LaLiga, 2016).

A Barcelona és a Real Madrid pénzügyi dominanciáját erősítette a LaLiga hibrid televíziós jogelosztási mechanizmusa Gerrard és Kringstad (2021) által vizsgált mintaidőszak nagy részében, amelyben kiedrült, hogy a legnagyobb csapatok egyénileg adják el a jogaikat, míg a kisebb csapatok kollektív szerződést kötnek (Solberg, 2017; Stenheim et al., 2020). Ennek következtében az UEFA Spanyolországot a legkevésbé egyenlő televíziós jogelosztási mechanizmusok közé sorolta (UEFA, 2018).

4. Empirikus kutatás

A tanulmány következő részében bemutatásra kerülnek a Big Five ligák versenykiegyensúlyozottságára vonatkozó eredmények az elmúlt egy évtized vonatkozásában. A (CB) mérésére az egyik legalkalmasabb módszer, amikor a győzelmi arány helyett az egyes csapatok által megszerzett pontok arányát vizsgálják meg egy-egy bajnokságon. A Herfindahl-Hirschman Index (HHI), egy gyakran alkalmazott CB-mérőszám, használt index, ami a koncentráció mérésére szolgál. A tanulmány ezen fejezetében, az empirikus elemzésnél egy vizsgálati kérdés is megfogalmazódott, ami arra keresi a választ, hogy a 2022-ben elkezdődött orosz-ukrán háború hatással volt-e az európai labdarúgásra a competitive balance tekintetében.

4. 1 versenykiegyensúlyozottság mérése

A sportversenyek versenyegyenlőségét különböző mutatókkal lehet mérni, számos szakirodalmi kutatásból közül kiemelhető Andreff (2015), Larsen és munkatársai (2006), valamint Zimbalist (2002) munkája, akik széleskörű körképet nyújtottak a versenyegyensúly fogalmával és annak empirikus alkalmazásával foglalkozó szakirodalomról. Minden verseny, illetve bajnokság esetén vannak olyan szempontok, amelyek befolyásolják a versenyegyensúly mérését, így a mutatóknak tartalmazniuk kell ezeket a sportversenyekre jellemző tulajdonságokat. Példaként felhozható a kétoldalú a mérkőzéseken belüli összecsapások, valamint azok jellege, amelyek befolyásolhatják és akadályozhatják a monopolhelyzetet. Az egyes sportversenyek, valamint azok sajátos szempontjai korlátozhatják a mutatók elméleti tartományát, ami a mutatók szabványosításához vezet. Erre különösen jó példa a Herfindahl-Hirschman-index (HHI), amely egy jól ismert és a gyakorlatban széles körben használt koncentrációs index (Triguero-Ruiz – Avila, 2018).

Az egyik legnépszerűbb index a Herfindahl-Hirschman index, amelyet a piacok koncentrációjának mérésére tanulmányoztak a következő területeken kutatásokban (Dilek és Konak, 2016; Carlton és Perloff, 2000). Ezt a piaci részesedés négyzeteinek összegéből számították ki (Yıldırım et.al. 2005; Dilek, 2017).

A HHI-t általában a piac első 4 vagy 8 cégének koncentrációjának mérésére használják. Ahogy a HHI értéke csökken, úgy nő a vállalatra nehezedő versenynyomás. A Herfindahl-Hirschman-index használható a labdarúgó-bajnokságok koncentrációjának mérésére, azonban az eredményeket a labdarúgó-bajnokságok szerkezete miatt más módon kell értelmezni és egyes tényezőket figyelembe kell venni. Ilyen tényező például, hogy a bajnokságban szereplő

csapatok száma stabil nem változik a szezon közepén. Második példaként felhozható, hogy a piaci részesedések helyett az összesített pontokban való részesedést használják a számítások során (Dilek – Kesgingöz, 2020).

A standardizált Herfindahl-Hirschman-index (HHINORM) megkonstruálásához ismerni kell a HHI minimális és maximális értékét. A HHI maximális értékét az eredmények eloszlása hozza létre, amelyet tökéletesen kiegyensúlyozatlan eloszlásnak nevezünk (Owen, Ryan & Weatherston, 2007). A verseny kiegyensúlyozottság mérését az adott bajnokságban alkalmazott pontozási rendszer is befolyásolja. Az olyan versenyekre jellemző, mint a nagy európai labdarúgó-bajnokságok, a Big Five ligák (Premier League Angliában, LaLiga Spanyolországban, Serie A Olaszországban, Bundesliga Németországban és Ligue 1 Franciaországban), ezen ligák olyan pontozási rendszerrel rendelkeznek, amely nem ad kétszer annyi pontot a győzelemért, mint a döntetlenért. Ezeknek a ligáknak a pontozási sémája úgy alakul, hogy a győzelemért 3 pont, a döntetlenért 1 pont és a vereségért 0 pont jár.) Ebben az esetben a minimális versenyegyenlőség eléréséhez használt eredményeloszlás bizonytalan, mivel döntetlenek vannak, ezért a bajnokság végén az összpontszámot nem lehet előre meghatározni (Borooah & Mangan, 2012). Több tanulmányban arra a következtetésre jutottak, valamint azt javasolták, hogy az eredményeket (2, 1, 0) pontok odaítélésének mintájával alkossák újra (Gayant & Le Pape, 2015); (Pawlowski, Breuer & Hovemann, 2010).

Erkan (2019a) és Erkan (2019b) érdekes kutatásokat végeztek, amikben a török Szuperligában zajló versenykiegyensúlyozottságot elemezték. Ezekben a kutatásokban a piaci részesedés helyett pontokat használtak, Erkan (2019a) Herfindahl-Hirschman; Gini-Hirschman és entrópia indexeket is használt és megállapította, hogy a török szuperliga versenysztruktúrája instabil, valamint Erkan (2019b) a koncentrációs index és a Herfindahl-Hirschman-index használatával megállapította, hogy a török szuperliga koncentrációs szintje alacsony. Erkan (2019) hasonló technikákat használt további öt európai labdarúgó bajnokság versenyképesség szerinti összehasonlítására, és megállapította, hogy a francia, olasz, angol, spanyol, török, spanyol és német bajnokságok versenyképesek.

Fűrész és Rappai (2018) kutatásukban megfogalmazta, hogy a „*A verseny kiegyensúlyozottsága ex ante azt jelenti, hogy egy adott mérkőzésen (és természetesen ezáltal az egész bajnokságban) mindenkinek azonos esélye van a győzelemre, ex post pedig azt, hogy a bajnokságban megszerezhető pontok egyenletesen (homogén módon) oszlanak meg a résztvevők között. Kézenfekvő, hogy a pontszámok megoszlásának homogenitását valamilyen szóródási mérőszámmal, illetve az erőviszonyok koncentrációját valamilyen koncentrációs mérőszámmal mérjük.*”

A tanulmányukban kihangsúlyozták, hogy az erőviszonyok koncentráltságán csak a megszerzett pontok koncentrációját értjük, tehát nem foglalkoztak a vagyoni helyzet vagy a játékosállomány alapján kialakuló struktúrákkal. Elsőre lehet nem egyértelmű az olvasó számára, de észrevehető, hogy a sporttudományi kutatásokban használatos koncentrációs mérőszámok tulajdonképpen szóródási mutatószámok. Szerintük a sportstatisztikában az erőkoncentráció mérése érdekében általában két mutatószámot szoktak alkalmazni, az egyik ilyen a győzelmi arány (annak szórását egy bajnokságon belül), a másik ilyen mutatószám a megszerzett pontokra vonatkoztatott Herfindahl-Hirschmann index.

A megszerzett pontokra vonatkoztatott HHI következőképpen számítható ki:

$$HHI = \sum_{i=1}^n r_i^2$$

A képlet alapján elmondható, hogy az erőkoncentráció mérőszámai visszavezethetők a csapatok által szerzett pontok relatív szórására. Minél kevésbé tartanak egy versenyt kiegyensúlyozottnak, annál nagyobb mértékben szóródnak (minél heterogénebbek) az egyes csapatok által megszerzett pontok. Az egyértelműnek számít, ha valamennyi csapat azonos pontot szerez egy bajnokságban (például minden mérkőzés döntetlenül végződik, vagy egy kétkörös bajnokságban mindig a hazai csapat győz), akkor a verseny tökéletesen kiegyensúlyozott és nincs erőkoncentráció. A képletben az „ n ” jelölés a csapatok számát, még az „ r ” jelölés a csapatok által megszerzett pontokat relatív szórását jelenti.

(Hall-Tideman, 1967) szerint a koncentráció mérésére használt mutatóknak teljesíteniük kell számos axiómát, legfőképpen azt, hogy az index értéke 0 és 1 között legyen.

$$\frac{1}{n} \leq HHI \leq 1$$

Fűrész és Rappai (2018) kutatásából származó egyenlet is azt mutatja, hogy a mutató minimuma nem 0, de ami ennél is fontosabb következtetés, hogy a megvizsgált sportesemények (bajnokságok) esetében a maximális relatív szórás sem állhat elő, hiszen minden ligában vagy bajnokságban kettőnél többen indulnak, így az nem releváns, hogy mindössze egy csapat szerez pontot, és az összes többi 0 ponttal zár. Ebből az is következik, hogy a bajnokságokon belüli

erőkoncentráció esetén az index maximális értéke elmarad az 1-től, így a különböző csapatszámok és pontozási szisztémák összehasonlíthatósága érdekében a HHI érték normalizálására van szükség.

Az korábbi felvetéshez kapcsolódó feloldó HRCB (Herfindahl ratio of competitive balance – versenyképességi egyensúly Herfindahl-aránya), általánosítva vagy más szerzőknél normalizált HHI számos tanulmányban is megjelenik, aminek a kiszámítása a következő szerint történik:

$$HRCB = \frac{HHI - HHI_{\min}}{HHI_{\max} - HHI_{\min}}$$

A fenti képlet a HRCB kiszámítását szemlélteti, mivel itt a HHI min értéke ismert, a normalizált HHI-t (HRCB-t) megkaphatjuk, ha meg tudjuk határozni HHI max értékét, ez azonban korántsem magától értetődő feladat.

A szakdolgozatomban a Big Five ligák erőkoncentrációjának és versenykiegyensúlyozottságának mérésére használt normalizált mutatószám, a (HRCB) kerül bemutatásra az elmúlt, befejezett tíz szezon vonatkozásában.

4. 2 Eredmények

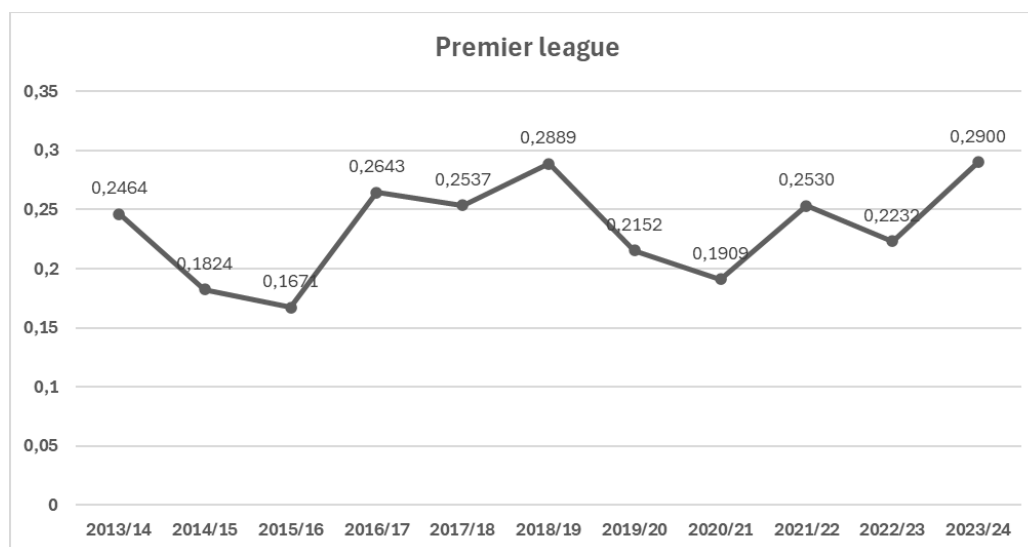
A tanulmány ezen részében a kutatási eredmények kerülnek bemutatásra, ahol külön-külön ismertetésre kerülnek az egyes bajnokságokra vonatkozó HRCB (Herfindahl ratio of competitive balance – versenyképességi egyensúly Herfindahl-aránya) értékek a 2013/14-es és a 2022/23-as időszak között. Ehhez kapcsolódóan az is megvizsgálásra kerül, hogy a 2022 elején megkezdett orosz-ukrán konfliktus hatással volt-e az egyes bajnokságok versenykiegyensúlyozottságára.

4.2.1 Premier League

Korábban már említésre került, hogy Freestone és Manoli (2017) kutatásában kiszámította az angol Premier League-re vonatkozó, nem normalizált Herfindahl-Hirschmann indexet a 1995/96 szezon és a 2015/2016 szezon között. Az 1996/97-os szezontól a 2007/08-as szezonig a Herfindahl-index értékei emelkedő tendenciát mutattak, az eredmények 0,052659-ről, ami

legalacsonyabb adatpontnak minősült, 0,056842-re emelkedett, ami legmagasabb adatpont volt. A versenyegyensúly ezen negatív tendenciája, ebben az időszakban a klubok között kialakult jelentős pénzügyi különbségeknek tulajdonítható részben, amelyeket a sportsikerekért járó pénzdíjak hatalmas növekedése okozott, amit Drut és Raballand (2012), valamint Lee és Fort (2012) megerősített.

A szakdolgozatomban elsőként kiszámításra került a 2013/14-es szezontól a 2022/23-as szezonig az angol Premier League-hez kapcsolódó normalizált HHI (HRCB) mutató:

11. ábra: Az angol Premier League értékei az elmúlt évtizedben

Forrás: Saját számítás a Transfermarkt (2024) adatai alapján

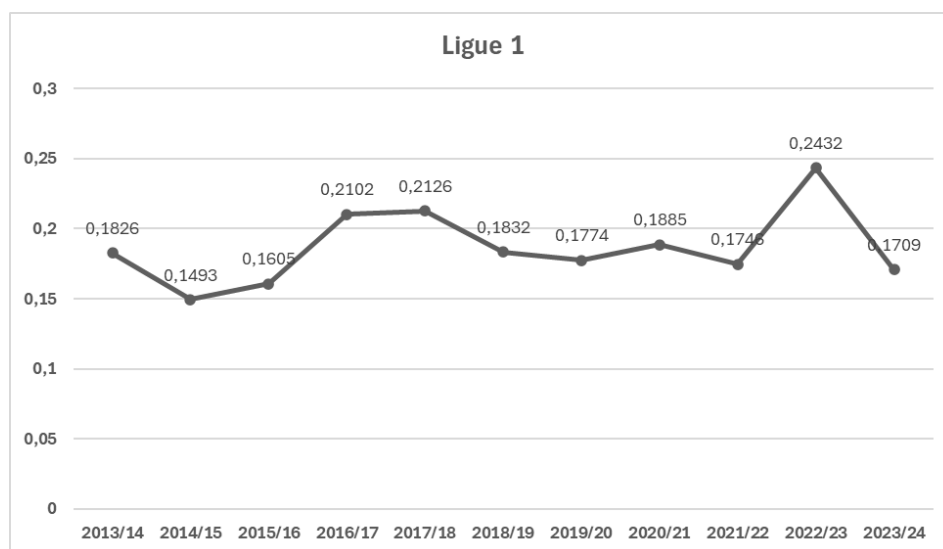
A 11. ábrán is megfigyelhető, hogy a vizsgálat első három szezonjában az versenykiegyensúlyozottság értékei csökkentek (tehát az erőviszonyok kiegyensúlyozottabbá váltak) a 2013/14-es szezonban a mutató értéke 0,2464 volt, ami a 2015/16-os szezonra 0,1671-es értékre csökkent. A 2016/17-es szezonban ez a koncentrációs mérőszám 0,2643 értékre emelkedett, ami azt mutatja, hogy a bajnokságban nőtt a csapatok közötti erőkoncentráció. Továbbá a vizsgált időszakban, a 2018/19-es szezonban volt a legmagasabb ez az érték (0,2889), ami alapján elmondható, hogy a ligát ekkor a legkiegyensúlyozatlanabb erőviszonyok jellemezték. Ezt követő szezonokban, (kivételem a 2021/22-es évi bajnokságban) csökkent a normalizált HHI-nak (HRCB) az értéke, ami alapján elmondható, hogy megint egyre inkább kiegyensúlyozottabbá vált az erőkoncentráció az angol első osztályban. A (2022/23) bajnoki szezonban a HRCB-értéke 0,2232, a vizsgált időszak utolsó vizsgált bajnoki idényében

(2023/24) az érték ismét közeledett az 1-es mutató értékéhez, tehát kiegyensúlyozatlanabbá vált a versenyhelyzet.

4.2.2 Ligue 1

Ramchandani és munkatársai (2018) azt találták, hogy a francia labdarúgás legfelsőbb osztályában a versenykiegyensúlyozottság általában jobb volt az 1995/96-os szezon és a 2016/17-es szezon között, mint az angol és olasz legfelsőbb osztályokban. A Ligue 1 a Serie A-hoz képest is kiegyensúlyozottabbnak bizonyult, valamint a francia Ligue 1-et az összes többi vizsgált ligához képest több csapat dominálta. Az eredmények összhangban vannak Ramchandani (2012) korábbi kutatásával, aki alternatív mérőszámok alkalmazásával azt találta, hogy 2010-ben a legversenyképesebb európai első osztályú labdarúgó-bajnokság Franciaország volt, amely következetesen a versenyhelyzet egyensúlyi rangsorának élén szerepelt. Ez a megállapítás azonban egyetlen szezonon alapult. Longitudinális elemzést alkalmazva eredményeik megerősítették ezt a statikus egy időpontban történő bizonyítékot.

A normalizált HHI (HRCB) mutató értéke a következőként alakult a francia Ligue 1-ben a megvizsgált szezonokban:

12. ábra: A francia Ligue 1 értékei az elmúlt évtizedben

Forrás: Saját számítás a Transfermarkt (2024) adatai alapján

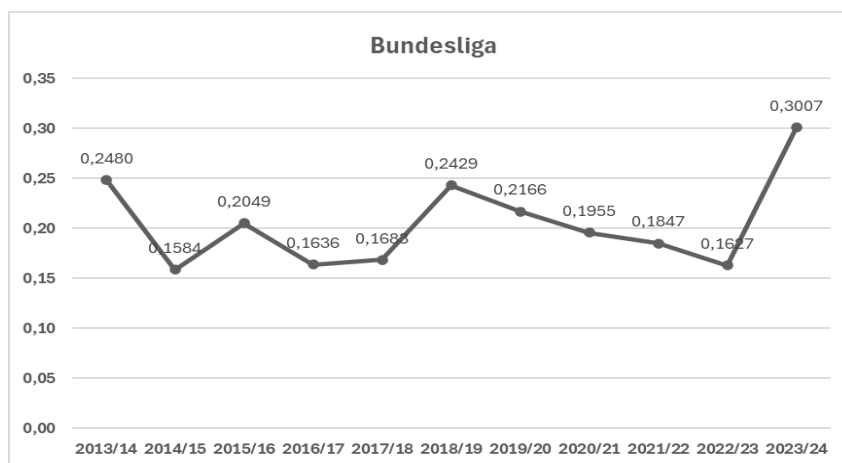
A 12. ábra alapján elmondható, hogy az első vizsgált szezonban (2013/14) a mutató értéke 0,1826 volt, ami az ezt követő szezonban 0,1493 értékre csökkent, tehát kiegyensúlyozottabb

váltak az erőviszonyok az előző szezonhoz képest. A 2016/17-es szezonra a normalizált HHI (HRCB) mutató 0,2102 értékre emelkedett, ami azt követő szezonra tovább nőtt 0,2126-os értékre. A 2018/19-es évi bajnokságtól a 2021/22-es szezonig a 0,2-es érték alá csökkent a mutató, majd 2022/23-as szezonban 0,2432 emelkedett az érték volt, tehát az erőviszonyok a kiegyensúlyozatlanabbá váltak az megelőző négy szezonhoz képest. A vizsgált utolsó bajnoki idényében 0,1709 volt az érték, így elmondható, hogy kiegyensúlyozottabbá vált a versenyhelyzet, és az is elmondható a francia Ligue 1-ről, hogy ebben az európai bajnokságban volt a legkisebb változás a normalizált HHI mutató értékek között.

4.2.3 Bundesliga 1

Sittl és Warnke (2016) új megközelítést kínáltak a tehetséges játékosok eloszlásának mérésére. Az egyes játékosok a gólkülönbséggel részleges korrelációját arra használták, hogy elemezzék a verseny egyensúlyának mértékét az idő múlásával. Ez a megközelítés lehetővé tette számukra annak vizsgálatát, hogy a játékosok mobilitása miként befolyásolja a versenykiegyensúlyozottságot az idő múlásával. Az empirikus eredmények a német Bundesliga első két osztályának 19 szezonján, valamint a hazai kupameccseken alapultak, amik azt mutatták, hogy a versenyegyensúly idővel csökken, mivel a jobb csapatok egyre jobb játékosokat vonzanak. Bemutatták, hogy ennek hátterében a csapatok, edzők és játékosok egyre egyenlőtlenebb divíziók közötti eloszlása áll a Bundesligában.

A tanulmányban az előző bajnoksághoz hasonlóan a német Bundesligában szintén kiszámításra került a normalizált HHI mutató az elmúlt tíz szezonban:

13. ábra: A német Bundesliga értékei az elmúlt évtizedben

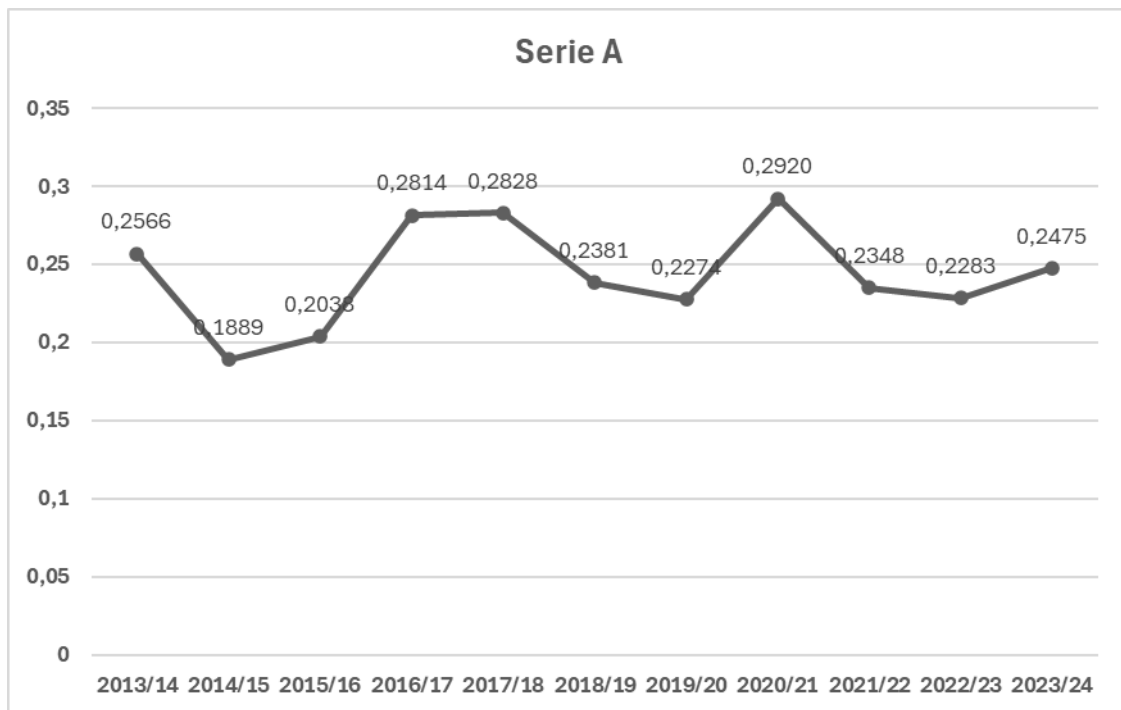
Forrás: Saját számítás a Transfermarkt (2024) adatai alapján

A fenti (13.) ábrán jól látható, hogy az első vizsgált szezonra vonatkozó koncentrációs mérőszám értéke a 2014/15-ra lecsökkent 0,1584 értékre, tehát az erőviszonyok ebben a bajnoki idényben kiegyensúlyozottabbá váltak a korábbihoz képest. Az is megemlítendő, hogy a 2013/14 szezonban volt a legnagyobb és azt ezt követő 2014/15-ös szezonban volt a legkisebb a normalizált HHI mutató értéke. A következő szezonokban a 2014/15-hoz képest a mutatószám az 1-es értékhez, közeledett kisebb-nagyobb arányban, ami alapján elmondható, hogy 2018/19-es szezonig az erőviszonyok kiegyensúlyozatlanabbá váltak a német bajnokságban szereplő csapatok között. A 2019/20-as szezontól kezdve a normalizált HHI mutatószám értéke az utolsó vizsgált szezonig csökkent. A 2022/23 szezonban ez az érték 0,1627 volt, majd az utolsó vizsgált idényben az érték felemelkedett 0,3007, amely egyben azt is mutatja, hogy az erőviszonyok kiegyensúlyozatlanabbá váltak a német Bundesligában.

4.2.4 Serie A

Naghsbandi és munkatársai (2011) kutatásában megállapították, hogy a 2009/10-es szezonban az olasz Serie A volt a harmadik legkiegyensúlyozatlanabb bajnokság az angol Premier league és a spanyol LaLiga után. Szerintük az egyik lehetséges oka annak, hogy a Serie A-ban csökkent a versenyhelyzet egyensúlya, az olasz sporthatóságok labdarúgással kapcsolatos nézeteinek köszönhető, amelyek mindig is politikai jellegűek voltak. Egyes csapatokat, mint például az A.C. Milan klubot, a Juventus FC csapatát és az FC Internazionale Milano-t híres olasz családok és politikusok pénzügyileg támogatják, ennek eredményeként a világ legjobb játékosait tudják átigazolni. Ez azzal is igazolható, hogy az FC Internazionale Milano csapata megnyerte a Serie A-t és az európai Bajnokok Ligáját, miközben ebben a csapatban nem voltak olasz játékosok.

Így alakult az olasz Serie A-ra vonatkozó normalizált HHI értékei a 2013/14-es szezontól és 2022/23 szezonig:

14. ábra: Az olasz Serie értékei az elmúlt évtizedben

Forrás: Saját számítás a Transfermarkt (2024) adatai alapján

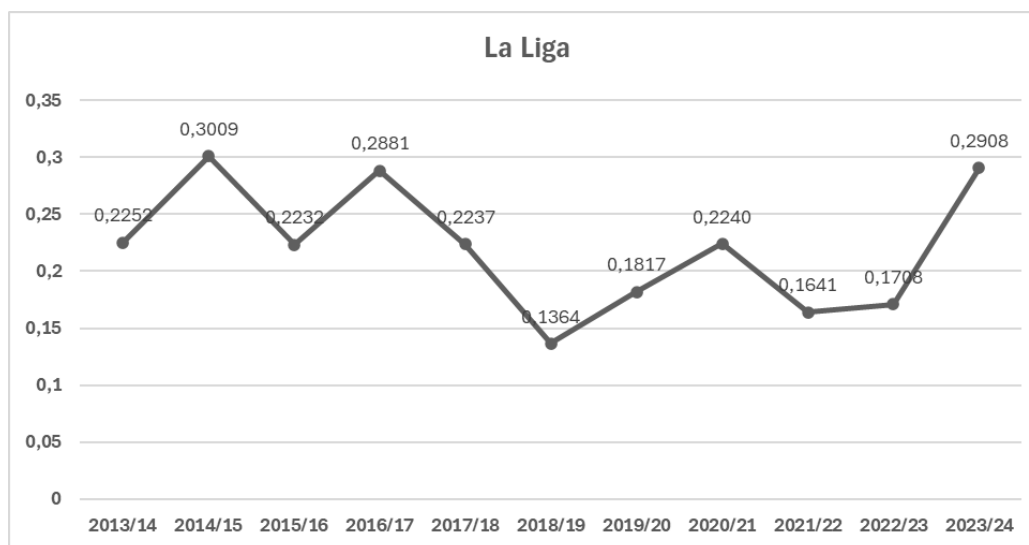
A 14. ábra reprezentálja, hogy hogyan alakult az egyes szezonokban a csapatok közötti versenyegyensúly. A 2013/14-es szezonban a normalizált mutató értéke 0,2566 volt, ami azt követő szezonra 0,1889 értékre csökkent, tehát a versenyhelyzet kiegyensúlyozottabbá vált. Ezt követően az erőkoncentrációt mérő mutatószám a 2017/18-as szezonig emelkedett, majd a 2019/20 szezonig ismét csökkent a normalizált HHI (HRCB) értéke. A 2020/21-es szezonban a mutatószám a legmagasabb értéket mutatta a vizsgálati időszak alatt, ami 0,2920 érték volt. Az elmúlt két szezonban az érték ismét csökkenő tendenciát mutatott, a tavalyi szezonban ez 0,2283-as értéknek felelt meg, ami azt mutatta, hogy a versenyhelyzet egyre kiegyensúlyozottabbá vált a 2020/21-es időszakhoz képest. Az utolsó vizsgált bajnoki szezonban az érték 0,2475 volt, tehát minimálisan kiegyensúlyozatlanabbá váltak az erőviszonyok.

4.2.5 LaLiga

Carreras és Garcia (2018) tanulmányának az volt a célja, hogy felmérje az új televíziós megállapodások hatását az angol és spanyol bajnokságok versenyegyensúlyára. Egy olyan

ökonometriai modellt alkottak meg, amelyben egy adott játék eredménye (a végső helyezés és a bajnokságban szerzett pontok) függ a pénzügyi egyenlőtlenségtől abszolút értékben, valamint a modell segítségével szimulációs gyakorlatot hajtottak végre. A LaLiga esetében az új megállapodás a televíziós bevételek teljes összegének növekedését kombinálja azzal, hogy az egyéni helyett kollektív tárgyalásokat folytattak ezekről a jogokról, ami azt jelentette, hogy a teljes bevétel egy része egységesen oszlik meg az összes klub között. A LaLiga televíziós jogaira vonatkozó alkurendszer változása nem hozta meg az eredmény pozitív hatását a CB-nél és a kutatás eredményeiből kiderült, hogy az új televíziós megállapodások nem segítették a La Ligára vonatkozó verseny kiegyensúlyozottabbá tételét.

A tanulmányában az előző négy bajnoksághoz hasonlóan kiszámításra került a 2013/14-es szezontól a 2022/23-as szezoniig a spanyol La ligához kapcsolódó normalizált HHI (HRCB) mutató:

15. ábra: A spanyol LaLiga értékei az elmúlt évtizedben

Forrás: Saját számítás a Transfermarkt (2024) adatai alapján

A 15. ábra bemutatja, hogy miként alakult a normalizált HHI (HRCB) mutató értéke az egyes szezonokban. A 2014/15-ös szezonban volt a legnagyobb a koncentrációs mutatószám értéke, ami 0,3009 volt, tehát ebben a bajnoki szezonban a volt a legkevésbé kiegyensúlyozottabbak az erőviszonyok. Ezt követően, a 2015/16-os szezonban az értékben egy nagyobb csökkenés látható, majd a 2016/17-es szezonra ismét emelkedett a mutató értéke 0,2881-re. A következő két szezonban egy csökken tendencia jellemezte a versenyegyensúlyra az értéket. A 2018/19-

es szezonban az érték 0,1364 volt, ami alapján elmondható, hogy ebben a bajnoki szezonban voltak az erőviszonyok a legkiegyensúlyozottabbak. A 2020/21-es szezonig ismét kiegyensúlyozatlanabbá vált a versenyhelyzet, az utána követő két szezonban a mutató értéke nem haladta meg a 0,2-es szintet, majd az utolsó vizsgált bajnoki idényben a mutató értéke megemelkedett 0,2908-as értékre.

A kutatási eredményekből kiderült, hogy a megvizsgált időszakban, az elmúlt tíz szezonban a Big Five ligák közül átlagosan az olasz Serie A bajnokságnak volt a legmagasabb értéke (0,2437). Ebből arra következtetni, hogy ezen érték volt a legközelebb az 1-es mutatóhoz átlagosan a többi bajnokság értékéhez képest, tehát a Serie A ligában volt a legkevésbé kiegyensúlyozottak az erőviszonyok. Ahogyan már korábban említettem a francia első osztályú bajnokságot a legjobb versenykiegyenlítettséggel működő ligának tartják számon az öt nagy európai bajnokság közül. Az LFP (Ligue de Football Professionnel) és más francia labdarúgásban érdekelt felek néha ezt azzal magyarázták, hogy a francia pénzügyi irányítás fenntartásának ára a francia klubok viszonylag gyenge sportteljesítménye az UEFA által megrendezett kupasorozatokban (Bajnokok Ligája és Európa Liga) (Int. J. Financial Stud., 2018). A kutatási eredmények is ezt igazolják, mivel a normalizált HHI (HRCB) mutató értékeiből kiderült, hogy a francia Ligue 1-nek volt a legkisebb értéke (0,1866) átlagosan a többi bajnokság közül, így ebben a ligában voltak az erőviszonyok a legkiegyensúlyozottabbak. A tanulmány hipotéziseként feltételezem, hogy a 2022-es évben kitört orosz-ukrán konfliktus jelentős mértékben befolyásolta az európai labdarúgást, ami hatással volt mind az átigazolási piacra, mind a legnépszerűbb ligák versenykiegyensúlyozottságára. Crepeau (2022) tanulmányában leírta, hogy az invázió a sport világot is érintette. A háború kirobbanását követően az ukrán sportélet is leállt, mivel majdnem minden katonai szolgálatra képes sportolónak és civil személynek egyaránt hadkötelezettséget írtak elő. Több európai ország és azok sportszervezetei léptek fel az invázió ellen, napról napra szaporodtak az oroszok és fehéroroszk bojkottjára irányuló felhívások a sportban. A felhívások az orosz nemzeti részvétel betiltására a nemzetközi versenyeken és a sporteseményeken induló egyes orosz játékosok, sportolók eltiltására irányultak.

A vizsgálatomban azt általam kapott eredményekből kiderült, hogy a 2022/23-as szezon vonatkozásában öt bajnokságból háromban a normalizált HHI értékei csökkentek, kettő bajnokságban emelkedett az érték az előző (2021/22) szezonhoz képest. Mindezek alapján nem mondható el egyértelműen, hogy a konfliktus valóban hatással volt az öt nagy európai bajnokság versenykiegyensúlyozottságára. A Transfermarkt (2024) adatai alapján

megvizsgáltam, hogy miként alakultak a Big Five ligák vonatkozó átigazolási adatok külön-külön a konfliktus megelőző, 2020/21-es szezonban, a 2021/22-es szezonban és a 2022/23-as szezonban. A vizsgált bajnokságokban az olyan átigazolási adatok, mint a játékosokból származó bevételek és kiadások, az angol Premier league, a német Bundesliga és a Ligue 1 esetén folyamatosan növekedtek. A másik két ligában, az olasz Serie -ban és a spanyol La Ligában a játékos átigazolásokból származó bevételek és kiadások nagyon alacsony mértékben csökkentek vagy emelkedtek. Mindazon által arra a következtetésre jutottam a saját eredményeiből és az általam megvizsgált adatokból, hogy az orosz-ukrán konfliktus jelentősen nem befolyásolta az öt nagy európai bajnokság versenykiegyensúlyozottságát.

5. Összegzés

A szakdolgozatom elején a versenykiegyensúlyozottságot irodalmi háttérét igyekeztem minél szélesebb körben bemutatni. Megannyi kutatás és tanulmány jelent meg a témával kapcsolatban, amelyek többségében az európai ligákban szereplő csapatok közötti versenyegyensúly csökkenéséről szól. A competitive balance fogalmához számos meghatározás található a szakirodalomban, valamint az ehhez kapcsolódó kutatásokat két részre osztják. Az egyik rész a kimeneti bizonytalanság hipotéziséből (uncertainty of outcome hypothesis, UOH), a szakirodalom másik része az erőkoncentráció alakulását vizsgálja (analysis of competitive balance, ACB).

A második fejezetben az öt legnépszerűbb európai labdarúgó bajnokság története, valamint az elmúlt évek és a jelenlegi időszak gazdasági jellemzői kerültek bemutatásra. Az elmúlt egyévtizedben az angol Premier League bizonyult a legnépszerűbbnek, ahol a világ legjobb játékosai és edzői versenyeznek egymással a bajnoki címért. Angliában a klubok nagy támogatói háttérrel rendelkeznek, így versenyképesek tudnak maradni a nemzetközi piacon, valamint a televíziós közvetítések köszönhetően hatalmas népszerűségnek örvend a bajnokság és az abban szereplő csapatok. Többször említettem, hogy a francia klubok gyenge teljesítménye az európai bajnokságokban annak tudható be, hogy a megvizsgált ligák közül ezen liga rendelkezik a legjobb versenykiegyensúlyozottsággal hosszú távon. A német Bundesliga versenykiegyensúlyozottságát kiegyenlítettnek számít a Big Five ligák közül, azonban a nagyobb klubok, mint például a FC Bayern München, több költségekre szánt kerettel rendelkeznek a többi klubnál, ezáltal sikeresebbek is a többinél. Olaszországban, a Serie A-ban az erőviszonyok kiegyenlítettnek tekinthetők, ami az általam használt Transfermarkt adatbázis adatai is alátámasztottak. Az előbbi bajnoksághoz hasonlóan, ezen bajnokság esetén is a korábban említett, élmezőnyt meghatározó csapatoknak van a legnagyobb gazdasági háttérrel, ebből adódóan nagyobb esélyük van a bajnoki címre vagy a nemzetközi sikerek elérésére a többi olasz és más ligákból származó csapatokkal szemben. A spanyol LaLiga-ra vonatkozó gazdasági jellemzői említésre méltó két nagyobb klub, a Real Madrid és az FC Barcelona gazdasági ereje. Ezen csapatok a legtöbb bevételt termelik, valamint a többi spanyol és európai csapattal szemben nagyobb a gazdasági előnnyel rendelkeznek, ezáltal nekik lehetőségük van a legjobb játékosok megszerzésére. A versenykiegyensúlyozottság tekintetében a spanyol bajnokságban szereplő két klasszis klub erőviszonyai jobbak a többinél, ebből adódóan a bajnoki címeket és versenysorozatok trófeáit az esetek többségben ők nyerik el.

A tanulmány következő fejezetében az előző fejezet említett gazdasági jellemzőkhöz kapcsolódóan a Big Five bajnokságokban megjelenő versenykiegyensúlyozottság jellemzői és annak hatásai kerültek ismertetésre. Napjainkban a professzionális sporttal kapcsolatos kutatások egyik meghatározó kérdése, hogy az egyes bajnokságokban miként tartható fenn a competitive balance, ami az erőviszonyok alakulására rendkívüli befolyással van. Számos olyan kutatás került említésre, amelyek az európai hivatásos labdarúgás versenyegyensúlyának alakulására fókuszálnak. Egyes tanulmányokban egy adott bajnokságra mutató Herfindhal-Hirschmann index (HHI) alakulását vizsgálták meg szezonként, amire gyakorlati példákat is bemutattak. Más munkákban a televíziós jogokból származó bevételekről esett szó, amik szintén hatással lehetnek egy ligában a csapatok közötti erőviszonyokra. A televíziós szerződések a közvetítési jogokból származó bevételek jelentős növekedését eredményezték az öt legnépszerűbb európai bajnokságban, ami jelentős hatással volt a csapatok közötti pénzügyi különbségekre is.

Ezt követő részben bemutatásra kerültek az általam megvizsgált ligákban a competitive balance-ra vonatkozó eredmények az elmúlt egymást követő tíz bajnoki szezon vonatkozásában. Itt elsősorban a versenykiegyensúlyozottság mérésére szolgáló számítások kerültek ismertetésre, majd az itt található ábrák segítségével szemléltem az egyes bajnokságokra vonatkozó normalizált HHI (HRCB) mutató alakulását az elmúlt tíz szezonon keresztül. A kutatás eredményei alapján elmondható, hogy az olasz Serie A minősült a legkevésbé kiegyensúlyozott bajnokságnak, még a francia Ligue 1 volt a leginkább kiegyensúlyozott liga azt általam kiszámított normalizált mutató alapján. A szakdolgozatom egyik kutatási célja az volt, hogy 2022-ben kitört orosz-ukrán háború hatással volt az európai labdarúgásra a versenykiegyensúlyozottság tekintetében. Feltételeztem, hogy a két ország közti háború hatással volt a nagy európai bajnokságok versenykiegyensúlyozottságára.

Összefoglalva úgy gondolom, hogy az általam kapott eredmények és a Transfermarkt oldaláról származó adatok bizonyítékként szolgálnak arra, hogy a 2022-ben kitört orosz-ukrán konfliktus nem volt szignifikáns hatással a competitive balance-ra, hiszen olyan tényezők, mint az átigazolási piacon lévő kiadások és bevételek, valamint a játékosok eladások száma nem csökkentek a háború kitörését követő szezonban, hanem több bajnokság esetén megnövekedett, vagy csak kismértékben csökkent.

Irodalomjegyzék

Andersen, J. (2016). Sky Sports Football Yearbook 2016-2017. London: Headline

Anderson, O. (2024): Italian Serie A – facts, stats and history, Letöltve: FootballHistory, [Italian Serie A - facts, stats and history \(footballhistory.org\)](https://www.italianseriea.com/), 2024. április 14.

Andreff, W., & Szymanski, S. (2006): Handbook on the economics of sport. <https://doi.org/10.4337/9781847204073>

Andreff, W., & Staudohr, P. (2000): *The Evolving European Model of Professional Sports Finance*. Journal of Sports Economics, vol. 1, No. 3, pp. 257-276.

Andreff, W. - Bourg. Jean-F. (2006): *Broadcasting rights and competition in European football*. In The Economics of Sport and the Media. Edited by Claude Jeanrenaud and Stefan Késenne. Cheltenham: Edward Elgar, pp. 37–70. ISBN 978 1 84542 743 6.

Andreff, W. (2007): *Governance issues in French professional football*. In *Governance and Competition in Professional Sports Leagues*. Edited by Jaume Garcia, Stefan Késenne and Placido Rodriguez. Oviedo: Ediciones de la Univeridad de Oviedo, pp. 55–86. ISBN 978-84-8317-667-2.

Andreff W. (2009). *Équilibre compétitif et contrainte budgétaire dans une ligue de sport professionnel*. Revue Économique, 60, pp. 591–633.

Andreff, W. (2014): *French professional football: how much different?* In *Handbook on the Economics of Professional Football*. Edited by John Goddard and Peter Sloane. Cheltenham: Edward Elgar, pp. 298–321. ISBN 978 1 78100 316

Andreff, W. (2015): *Disequilibrium Sports Economics: Competitive Imbalance and Budget Constraints*. Edward Elgar, Cheltenham , ISBN: 978 1 78347 935 1
DOI:10.4337/9781783479368

Andreff, W., & Scelles, N. (2015): Walter C. Neale 50 Years After: Beyond Competitive Balance, the League Standing Effect Tested With French Football Data. Journal of Sports Economics, 16(8), 819-834. <https://doi.org/10.1177/1527002514556621>

Andreff, W. – Scelles, N. (2017): *Economic model of a professional football club in France*. In *Routledge Handbook of Football Marketing*. Edited by Nicolas Chanavat, Michel Desbordes and Nicolas Lorgnier. London: Routledge, pp. 60–72. ISBN 978 1 13828 932

Andreff, W. (2018): *Financial and Sporting Performance in French Football Ligue 1: Influence on the Players' Market*. *Int. J. Financial Stud.* 6(4), pp. 91; <https://doi.org/10.3390/ijfs6040091>

Arés, R. – Gittins, W. (2023): EA Sports and LaLiga sign new partnership for the 2023/24 season. – Letöltve: AS, EA SPORTS and LaLiga sign new partnership for the 2023/24 season - AS USA, 2024. április 14.

Baroncelli, A. - Lago U. (2006). *Italian football*. *Journal of Sports Economics*, 7, pp. 13–28. Crossref.

Binder, J. J. – Findlay, M. (2011): *The effects of the bosman ruling on national and club teams in europe*. *Journal of Sports Economics*, 13(2), pp. 107–129,

Boeri, T. - Severgini B. (2012): The decline of professional football in Italy. *IZA Discussion Paper No. 7018*. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2183551>

Bof, F. et al. (2008). *Il management del calcio*. Milano, Italy: Franco Angeli Editore

Bond, A. - Addesa, F. (2019): *TV demand for the Italian Serie A: star power or competitive intensity?*. *Economics Bulletin*, 39 (3). pp. 2110-2116. ISSN 1545-2921

Borland, J., - Macdonald, R. (2003): *Demand for sport*. *Oxford Review of Economic Policy*, 19(4), pp. 478–502.

Borooah, V.K., - Mangan, J. (2012): *Measuring competitive balance in sports using generalized entropy with an application to English premier league football*. *Applied Economics*, 44(9), pp. 1093-1102, doi: 10.1080.00036846.2010.537638

Brandes, L. – Franck E. (2006): *How Fans May Improve Competitive Balance An Empirical Analysis of the German Bundesliga*. Institute for Strategy and Business Economics University of Zurich, Working Paper No. 41

Brandes, L. – Franck E. (2007): Who Made Who? An Empirical Analysis of Competitive Balance in European Soccer Leagues. *Eastern Economic Journal*, Vol. 33, No. 3 (Summer, 2007), pp. 379-403.

Buraimo, B., - Simmons, R. (2015): *Uncertainty of outcome or star quality? Television audience demand for English Premier League football*. *International Journal of the Economics of Business*, 22(3), pp. 449- 469.

Budzinski, O., - Pawlowski, T. (2014): The Behavioural Economics of Competitive Balance: Implications for League Policy and Championship Management. *SSRN Electronic Journal*, Vol. 19, No. 89, pp. 1-43. doi:10.2139/ssrn.2493764

Budzinski, O., - Pawlowski, T. (2017): *The behavioral economics of competitive balance: Theories, findings, and implications*. *International Journal of Sport Finance*, 12(2), pp. 109-122.

Campbell, D. (2006): United (versus Liverpool) Nations. *The Observer*, United (versus Liverpool) Nations | Sport | The Observer (theguardian.com) 2024. március 6.

Carlton, D. - Perloff, J. (2000): *Modern Industrial Organization*.

Carmicheal, F., Rossi, G. & Thomas, D. (2017): Production, Efficiency, and Corruption in Italian Serie A Football. *Journal of Sports Economics*, Vol. 18, No. 1, pp. 34-57

Carreras, M., & Garcia, J. (2018): *TV rights, financial inequality, and competitive balance in European football: Evidence from the English Premier League and the Spanish LaLiga*. *International Journal of Sport Finance*, 13(3), pp. 201-224.

Czarnitzki, D. – Stadtmann, G. (2002): *Uncertainty of Outcome versus Reputation: Empirical Evidence for the First German Football Division*. *Empirical Economics*, 27, pp. 101–112. doi:10.1007/s181-002-8361-7.

Coates, D., Humphreys, B. R. & Zhou, L. (2014): *Reference-dependent preferences, loss aversion, and live game attendance*. *Economic Inquiry*, 52(3), pp. 959-973. <https://doi.org/10.1111/ecin.12061>

Cox, A. (2018). *Spectator demand, uncertainty of results, and public interest: Evidence from the Premier League*. *Journal of Sports Economics*, 19(1), pp. 3-30.

Crepeau R. C. (2022): Sport and the Russian War. University of Central Florida, STARS, On Sport and Society, Sport and the Russian War (ucf.edu)

Deloitte (2007): Premier League clubs' profits are set to double. Letöltve: Deloitte, Deloitte UK, News release, Premier League clubs' profits are set to double - Deloitte & Touche LLP (archive.org) 2024. március 7.

Deloitte's Sports Business Group (2018): Roar power - Annual Review of Football Finance 2023. Letöltve: Deloitte's Sports Business Group, [gx-deloitte-sbg-annual-review-of-football-finance-2018.pdf](#), 2024. április 14.

Deloitte's Sports Business Group (2022): A new dawn - Annual Review of Football Finance 2023. Letöltve: Deloitte's Sports Business Group, [Annual Review of Football Finance 2022 \(deloitte.com\)](#), 2024. április 14.

Deloitte's Sports Business Group (2023): A balancing act - Annual Review of Football Finance 2023. Letöltve: Deloitte's Sports Business Group, [deloitte-uk-annual-review-of-football-finance-2023.pdf](#), 2024. április 14.

Di Domizio, M. (2010): *Competitive balance and TV audience: An empirical analysis on the Italian Serie A*. Department of Communication, University of Teramo, Working Paper No 64.

Dilek, S. (2017). *Oyun Teorisi Eşliğinde Sanayi Ekonomisi*. Seçkin Yayinlari.

Dilek, S., - Kesgingöz, H. (2020). *Relationship Between Success and Competition: The Analysis of Selected European Football Leagues*. İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 9(2), pp. 966-988. <https://doi.org/10.15869/itobiad.696881>

Drut, B. - Raballand, G. (2012): *Why does financial regulation matter for European professional football clubs?*, International Journal of Sport Management and Marketing, 1(1/2), pp. 73-88.

El-Hodiri, M. - Quirk, J. (1971). *An economic model of a professional sports league*. Journal of Political Economy, 79(6), pp. 1302–1319.

Erkan, B. (2019a). *Türkiye Süper Ligi'nin Rekabet Analizi*. 30 Ağustos Bilimsel Araştırmalar Sempozyumu.

Erkan, B. (2019b). *Türkiye Süper Ligi'nin Piyasa Yoğunlaşma Analizi*. 30 Ağustos Bilimsel Araştırmalar Sempozyumu.

Erkan, B. (2019). *Comparative Competition Analysis of Europe's Favourite Football Leagues*. 7th SCF International Conference On Future Of European Union and Turkey-European Union Relations.

Ernst & Young (2015). *The economic impact of the Premier League*. London: Ernst & Young

Ernst & Young (2017). Stoke City Football Club: Economic and social impact assessment. London: Ernst & Young

Flores, R., Forrest, D. & Tena, J. D. (2010): *Impact on competitive balance from allowing foreign players in a sports league: Evidence from European soccer*. Kyklos, 63(4), pp. 546-557. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6435.2010.00487.x>

Fort, R., & Quirk, J. (1995): *Cross-subsidization, incentives, and outcomes in professional team sports leagues*. Journal of Economic Literature, 33(3), pp. 1265-1299.

Fort, R., - Maxcy, J. (2003): *Competitive Balance in Sports Leagues: An Introduction*. Journal of Sports Economics, 4(2), 154-160. <https://doi.org/10.1177/1527002503004002005>

Franck, E. (2014): *Financial Fair Play in European Club Football - What is it all about?*. UZH Business Working Paper Series, 328, pp. 1-34.

Freestone, C. J., & Manoli, A. E. (2017): *Financial Fair Play and competitive balance in the Premier League*. Sport, Business and Management: An International Journal, 7(2), pp. 175-196. <https://doi.org/10.1108/SBM-10-2016-0058>

Frick, B. - Simmons R. (2008): *The impact of managerial quality on the organizational performance: evidence from German Soccer*. Manag Decis Econ, 29, pp. 593–600.

Fűrész Diána Ivett – Rappai Gábor (2018): *Koncentrációs mérőszámok „sportos” szerepkörben*. Statisztikai Szemle, 96. évf. 10. sz., 947.-972. o., DOI:10.20311/stat2018.10.hu0949

Fűrész, D.I., - Ács, P. (2019): *The Relation Between National Competition and International Competitiveness. Problemy Zarządzania (Management Issues)*, 18(1), pp. 11–26. <https://doi.org/10.7172/1644-9584.87.1>.

Fűrész Diána Ivett (2020): *Méltányos volt-e a magyar sportszövetségek világjárványra adott reakciója? - Empirikus elemzés a kosárlabda példáján keresztül*. Magyar Sporttudományi Szemle, 21. évf. 88 sz., 2020/6, 11-17. o.

Fűrész Diána Ivett (2021): *Sztárigazolások eredményességre gyakorolt hatásának modellezése az európai labdarúgás példáján keresztül*. - *Doktori (Ph.D.) értekezés*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar Egészségtudományi Doktori Iskola

Fűrész Diána Ivett – Rappai Gábor (2018): Koncentrációs mérőszámok „sportos” szerepkörben c. tanulmány. *Statisztikai Szemle*, 96. évf. 10. sz., [2018_10_949.pdf \(ksh.hu\)](#)

Galardini, G. (2020): Serie A Registers Record \$2.5 Billion In Revenue But Flags Covid-19 Impact. Letöltve: Forbes, Serie A Registers Record \$2.5 Billion In Revenue But Flags Covid-19 Impact (forbes.com), 2024. április 14.

Gayant, J.P., - Le Pape, N. (2015): The metrics of competitive imbalance. In A. Andreff (ed.), *Disequilibrium sports economics. Competitive imbalance and budget constraints*, pp. 104-130. Edward Elgar Publishing Ltd., Cheltenham, UK.

Gerrard, B. – Kringstad M. (2021): The multi-dimensionality of competitive balance: evidence from European football. pp. 382-401.

Goossens, K. (2006): *Competitive balance in european football: comparison by adapting measures: National measure of seasonal imbalance and top 3*. *Rivista di Diritto ed Economia dello Sport*, 2(2), pp. 77–122.

Groot, L. (2008): *Economics, uncertainty and European football: Trends in competitive balance*. Edward Elgar, Cheltenham, UK.

Haas, D. J. et al. (2004): *Measuring efficiency of German Football teams by data envelopment analysis*. *Cent Eur J Oper Res*, 12, pp. 251–268.

Hall, M. – Tideman, N. (1967): *Measures of concentration*. *Journal of the American Statistical Association*. Vol. 62. Issue 137. pp. 162–168. <http://dx.doi.org/10.1080/01621459.1967.10482897>

Hall, S. et al. (2002): *Testing Causality Between Team Performance and Payroll: The Cases of Major League Baseball and English Soccer*. *Journal of Sports Economics*, 2(3), pp. 149-168. <https://doi.org/10.1177/152700250200300204>

Hamil, S. et al. (2010). *The governance and regulation of Italian football*. *Soccer and Society*, 11, pp. 373–413. Crossref.

Haugen, K. K. (2008): *Point score systems and competitive imbalance in professional soccer*. *Journal of Sports Economics*, 9(2), pp. 191-210. <https://doi.org/10.1177/1527002507301116>

Haugen, K., - Heen, K. (2018): *Point Score Systems and Cooperative Incentives: The 3-1-0 Curse*. *Sports*, 6(4), pp. 110. <https://doi.org/10.3390/sports6040110>

Hogan, V., Massey, S. & Massey, P. (2013): *Competitive balance and match attendance in European Rugby Union Leagues*. *Economic and Social Review*, 12(2), pp. 425–446.

Humphreys, B. R., - Zhou, L. (2015): *The Louis–Schmelling Paradox and the League Standing Effect Reconsidered*. *Journal of Sports Economics*, 16(8), pp. 835-852.
<https://doi.org/10.1177/1527002515587260>

Humphreys, B.R., - Pérez, L. (2019): *Loss aversion, upset preference, and sport television audience size*. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 78, pp. 61-67.

Inside World Football (2017): Ceferin puts competitive balance top of UEFA agenda, Letöltve: Inside World Football, www.insideworldfootball.com/2017/09/05/ceferin-puts-competitive-balance-top-uefa-agenda/ 2024. április 15.

Kassay Lili – Géczi Gábor. (2014): *Verseny-egyensúlytalanság és fenntarthatatlan üzleti modell az európai labdarúgásban*. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 15 évf. 57 sz., 11-16. o.

Kern, M. – Süßmuth M. (2004): *Managerial efficiency in German Top League Soccer: an econometric analysis of club performances on and off the pitch*. *Ger Econ Rev* 6(4), pp. 485–506

Késenne, S. (2000): *The impact of salary caps in professional team sports*. *Scottish Journal of Political Economy*, 47(4), pp. 422–430. <https://doi.org/10.1111/1467-9485.00171>

Késenne, S. (2006): *Competitive balance in team sports and the impact of revenue sharing*. *Journal of Sport Management*, 20(1), pp. 39–51.

Késenne, S. (2007): *The peculiar international economics of professional football in Europe*. *Scottish Journal of Political Economy*. Vol. 54. Issue 3. pp. 388–399.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9485.2007.00421.x>

Koenigstorfer, J., Groeppel-Klein, A. & Kunkel, T. (2010): *The Attractiveness of National and International Football Leagues: Perspectives of Fans of “Star Clubs” and “Underdogs”*. *European Sport Management Quarterly*, 10(2), pp. 127-163.
<https://doi.org/10.1080/16184740903563406>

Koutroumanides, C., Alexopoulos, C., Laios, A. & Douvis, J. (2018): *The German Bundesliga TV Rights Selling Model – Historical Study*. *Gymnasium -Scientific Journal of Education, Sports, and Health*, 1, Supplement Vol 19. DOI: 10.29081/gsjesh.2018.19.1.10

Koning, R. H. (2000): *Balance in competition in Dutch soccer*. Journal of the Royal Statistical Society Series D: The Statistician, .49(3), pp. 419-431. DOI:10.1111/1467-9884.00244

LaLiga (2016): Informe económico-financiero del fútbol profesional 2016. Letöltve: LaLiga, [95bcbb22751ddca705b296a71eec4f88.pdf \(laliga.com\)](#), 2024. április 14.

LaLiga (2022): LaLiga generated €3,818 in revenue and maintained positive EBITDA in 2020/21, the season hardest hit by COVID. Letöltve: LaLiga, [LaLiga generated €3,818m in revenue and maintained positive EBITDA in 2020/21, the season hardest hit by COVID. | LALIGA](#) , 2024. április 14.

LaLiga (2023): LaLiga breaks attendance record with more than 15 million spectators in stadiums. Letöltve: LaLiga, [LaLiga breaks attendance record with more than 15 million spectators in stadiums | LALIGA](#), 2024. április 14.

Larsen, A., Fenn, A. J. & Spenner, E. L. (2006): *The impact of free agency and the salary cap on competitive balance in the National Football League*. Journal of Sports Economics, 7(4), pp. 374-390, doi: 10.1177/1527002505279345

Lee, A. J. (1997): Modeling Scores in the Premier League: Is Manchester United Really the Best?. *Chance*, Vol. 10, No. 1, pp. 15-19. <http://dx.doi.org/10.1080/09332480.1997.10554791>

Lee, Y. H. - Fort, R. (2012): *Competitive balance: Time series lessons from the English Premier League*. Scottish Journal of Political Economy, 59(3), pp. 266-282. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9485.2012.00580.x>

Lindholm, J. (2010): The Problem With Salary Caps Under European Union Law: The Case Against Financial Fair Play. *Texas Review of Entertainment and Sports Law*, 12 (2), pp. 189-213. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2085237>

Lorenzo, L. (2017): The Real Madrid domination of the 1960s and 70s. Letöltve: Marca, [The Real Madrid domination of the 1960s and 70s | MARCA in English](#), 2024. április 14.

Michie, J., - Oughton, C. (2004): *Competitive balance in football: Trends and effects*. London: The Sports Nexus. (PDF) [Competitive Balance in Football: Trends and Effects. \(researchgate.net\)](#)

Naghsbandi, S., Yousefi, B, Etemad, Z. & Moradi, M. (2011): The comparison of competitive balance in Football Premier Leagues of England, Germany, Spain, France, Italy and Iran: A

case study from 2009-2010 Season. *Journal Of Human Sport & Exercise* ISSN 1988-5202, Vol. 6, 4, pp. 673 – 681. [DOI:10.4100/jhse.2010.64.010](https://doi.org/10.4100/jhse.2010.64.010)

Neale, W. C. (1964): The Peculiar Economics of Professional Team Sports: A Contribution to the Theory of the Firm in Sporting Competition and in Market Competition. *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 78, No. 1, pp. 1-14. <https://doi.org/10.2307/1880543>

Noll, R. G. (2007): Broadcasting and team sports. *Scottish Journal of Political Economy*. Vol. 54. Issue 3. pp. 400–421. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9485.2007.00422.x>

Obserstone, J. (2011): *Comparing team performance of the English Premier League, Serie A, and La Liga for the 2008-2009 season*. *Journal of Quantitative Analysis in Sports*, 7(1), pp. 1-16.

Owen, P. D., Ryan, M. & Weatherston, C. R. (2007): *Measuring competitive balance in professional team sports using the Herfindahl-Hirschman index*. *Review of Industrial Organization*, 31(4), pp. 289–302. <https://doi.org/10.1007/s11151-008-9157-0>

Pawlowski, T., Breuer, C. & Hovemann, A. (2010): *Top clubs performance and the competitive situation in european domestic football competitions*. *Journal of sports economics*, 11(2), pp. 186–202. doi: 10.1177/1527002510363100

Pawlowski, T. – Anders, C. (2012): *Stadium Attendance in German Professional Football: The (Un)Importance of Uncertainty of Outcome Reconsidered*. *Economics Letters* 19, pp. 1553–1556. doi:10.1080/13504851.2011.639725

Pawlowski, T. (2013): *Testing the Uncertainty of Outcome Hypothesis in European Professional Football: A Stated Preferences Approach*. *Journal of Sports Economics*, 14(4), pp. 341-367.

Pawlowski, T. - Budzinski, O. (2013): *The Monetary Value of Competitive Balance for Sport Consumers: A Stated Preferences Approach to European Professional Football*. *International Journal of Sport Finance*, 8(2), pp. 112-123.

Pawlowski, T. - Nalbantis, G. (2015): *Competition format, championship uncertainty and stadium attendance in European football – a small league perspective*. *Applied Economics*, 47(38), pp. 4128-4139.

Peeters, T. (2011): *Broadcast rights and competitive balance in European soccer*. International Journal of Sport Finance, 6(1), pp. 23-39.

Premier League (2022): Economic and social impact - EY Report. Letöltve: Premier League, Premier League: Economic and social impact 2024. április 14.

Premier League (2022): Economic benefits of Premier League confirmed by report. Letöltve: Premier League, Economic benefits of Premier League confirmed by report 2024. április 14.

Quirk, J., & Fort, R. (1999): *Hard ball: the abuse of power in pro team sports*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Ramchandani, G., Plumley, D., Boyes, S. & Wilson, R. (2018): A longitudinal and comparative analysis of competitive balance in five European football leagues. *Team Performance Management*, Vol. 24 No. 5/6, pp. 265-282. <https://doi.org/10.1108/TPM-09-2017-0055>

Rappai Gábor – Fűrész Diána Ivett (2022): *Relationship Between Player Value and Competitive Balance Under the Assumption of Oligopoly*. International Journal of Sport Finance, 17, pp. 41–57.

Robinson, T. – Simmons, R. (2014): *Gate-sharing and talent distribution in the english football league*. International Journal of the Economics of Business, 21(3), pp. 413–429.

Roger, P. – Damon, B. (2019): *Competitive balance in the English Premier League*. European Journal for Sport and Society, 16(1), pp. 64–82. doi:10.1080/16138171.2019.1577329

Roman S. - Arne J. W. (2016): *Competitive Balance and Assortative Matching in the German Bundesliga*. Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung GmbH, No. 16-058. pp. 1-36.

Rottenberg, S. (1956): The baseball players' labor market. *The Journal of Political Economy*, Vol. 64 No. 3, pp. 242-258.

Sass, M. (2014): *Glory Hunters, sugar Daddies, and long-term competitive balance under UEFA financial fair play*. Journal of Sports Economics, 17(2), pp. 148–158.

Savaş, C. B. (2022). *Investigation of the competitive balance in the europe's big five leagues and the turkish super league: the ten seasons between 2011/2012-2020/2021*. Spormetre The Journal of Physical Education and Sport Sciences, 20(2), pp. 91-104. DOI: 10.33689/spormetre.1075164

Sanderson, A. R. (2002): *The many dimensions of competitive balance*. Journal of Sports Economics, 3(2), pp. 204–228.

Serrano, R. et al. (2015): *Expected Quality in European Football Attendance: Market Value and Uncertainty Reconsidered*. Economics Letters 22, pp. 1051–1054. doi:10.1080/13504851.2014.997919

Solberg, H. (2017): *The battle for media rights in European club football* in Wagner, U., Storm, R. and Nielsen, K. (Eds), *When Sport Meets Business*. Sage Publications, London, pp. 92-107.

Scelles, N., Durand, C., Bonnal, L., Goyeau, D. & Andreff, W. (2013). *My team is in contention? Nice, I go to the stadium! Competitive intensity in the French football Ligue 1*. Economics Bulletin, 33(3), pp. 2365-2378.

Scelles, N., Durand, C., Bonnal, L. & Goyeau, D. (2013): *Competitive balance versus competitive intensity before a match: is one of these two concepts more relevant in explaining attendance? The case of the French football Ligue 1 over the period 2008–2011*, Applied Economics, 45(29), pp. 4184-4192, DOI:10.1080/00036846.2013.770124

Scelles, N., Durand, C., Bonnal, L. & Goyeau, D. (2016). *Do all sporting prizes have a significant positive impact on attendance in a European national football league? (Competitive intensity in the French Ligue 1)*. Economic Policy (in Russian), 11(3), pp. 82– 107. <https://doi.org/10.18288/1994-5124-2016-3-06>

Scelles, N. (2017): *Star quality and competitive balance? Television audience demand for English Premier League football reconsidered*. Applied Economics Letters, 24(19), pp. 1399–1402. <https://doi.org/10.1080/13504851.2017.1282125>

Schreyer, D., Schmidt, L. S. & Torgler, B. (2018): *Game outcome uncertainty in the English Premier League: Do German fans care?*. Journal of Sports Economics, 19(5), pp. 625-644. <https://doi.org/10.1177/1527002516673406>

Schreyer, D. – Däuper, D. (2018): *Determinants of spectator no-show behaviour: first empirical evidence from the German Bundesliga*. Economics Letters, pp. 1–6. doi:10.1080/13504851.2018.1430314

Scully, G.W. (1989): *The business of Major League Baseball*. Chicago: University of Chicago Press.

Soto-Valero, C. – Pic, M. (2019): *Assessing the causal impact of the 3-point per victory scoring system in the competitive balance of LaLiga*. International Journal of Computer Science in Sport, Vol. 18 , Issue 3, pp. 69-88. DOI: <https://doi.org/10.2478/ijcss-2019-0018>

Sportlike (2023): Német labdarúgó bajnokság: a bundesliga mélyebb megértése, Letöltve: Sportlike, Német labdarúgó bajnokság: a bundesliga mélyebb megértése • SportLike, 2024. április 14.

Statista Research Department (2021): Aggregated transfer value of Ligue 1 squads in France as of April 2021, by club, Letöltve: Statista Ligue 1 squads transfer value France 2021 | Statista, 2024. április 14.

Statista Research Department (2021): Aggregated transfer value of Ligue 1 squads in France as of April 2021, by club, Letöltve: Statista, Ligue 1 squads transfer value France 2021 | Statista, 2024. április 14.

Statista Research Department (2021): Expenditure distribution of Serie A in Italy from 2010/11 to 2020/21, by type, Letöltve: Statista, Serie A expenditure breakdown Italy 2021 | Statista, 2024. április 14.

Statista Research Department (2022): Average television viewership of the English Premier League in the United Kingdom (UK) from 2010 to 2017*, by broadcaster, Letöltve: Statista, English Premier League television viewership UK 2017 | Statista, 2024. április 14.

Statista Research Department (2022): Revenue streams of the Bundesliga from 2008/09 to 2021/22, by share of total revenue, Letöltve: Statista, Bundesliga revenue sources 2022 | Statista, 2024. április 14.

Statista Research Department (2023): Brand value of selected clubs in the Premier League from 2011 to 2023, Letöltve: Statista, Brand value of EPL clubs 2023 | Statista, 2024. április 14

Statista Research Department (2023): Net revenue of Liga Nacional de Fútbol Profesional S.A. from 2015/2016 to 2021/2022., Letöltve: Statista, La Liga's revenue 2021/2022 | Statista, 2024. április 14.

Statista Research Department (2023): Transfer income and expenditure of the Bundesliga from 2013/14 to 2022/23, Letöltve: Statista, Bundesliga transfer income and spending 2023 | Statista, 2024. április 14.

Statista Research Department (2023): Total market value of Serie A clubs in Italy in 2022/23, Letöltve: Statista, Serie A: total market value 2023 | Statista, 2024. április 14.

Statista Research Department (2024): Broadcast revenue earned by clubs in La Liga in 2022/23, by club, Letöltve: Statista, La Liga TV money by club 2023 | Statista, 2024. április 14.

Stenheim, T., Henriksen, G. A., Stensager, C. M. (2020): *Broadcasting revenues and sporting success in European football: evidence from the Big Five leagues*. The Journal of Applied Business and Economics, Vol. 22 No. 4, pp. 74-88. DOI:10.33423/jabe.v22i4.2909

Stone, S. (2019): European Clubs' Association: Europe's big five leagues warned about dominance. Letöltve: BBC Sport, European Clubs' Association: Europe's big five leagues warned about dominance - BBC Sport, 2024. április 14.

Storm, R.K. and Nielsen, K. (2012): *Soft budget constraints in professional football*. European Sport Management Quarterly, 12(2), pp. 183–201.

Szymanski, S. (2001): *Income inequality, competitive balance and the attractiveness of team sports: Some evidence and a natural experiment from english soccer*. Economic Journal, 111(469), pp. 69-84. <https://doi.org/10.1111/1468-0297.00599>

Szymanski, S., - Késenne, S. (2004). *Competitive balance and gate revenue sharing in team sports*. Journal of Industrial Economics, 52(1), pp. 165-177. <https://doi.org/10.1111/j.0022-1821.2004.00220.x>

Szymanski, S. (2007): *The champions league and the coase theorem*. Scottish Journal of Political Economy, 54(3), pp. 355–373.

Szymanski, S. (2014): *Fair Is Foul: A Critical Analysis of UEFA Financial Fair Play*. International Journal of Sport Finance, 2014 (9), pp. 218-229.

Tiedemann, T., Francksen, T. & Latacz-Lohmann, U. (2010): *Assessing the performance of German Bundesliga football players: a non-parametric metafrontier approach*. Cent Eur J Oper Res 19, pp. 571–587 <https://doi.org/10.1007/s10100-010-0146-7>

Totty, E. S., & Owens, M. F. (2011): *Salary Caps and Competitive Balance in Professional Sports Leagues*. Journal for Economic Educators, 11(2), pp. 46-56.

Transfermarkt (2024): Football transfers, rumours, market values and news. Letöltve: Transfermarkt, [Football transfers, rumours, market values and news | Transfermarkt](#), 2024. április 14.

Transfermarkt (2024): Bundesliga – Club market value. Letöltve: Transfermarkt, [Bundesliga - Club market value | Transfermarkt](#), 2024. április 14.

Transfermarkt (2024): LaLiga - Top market values. Letöltve: Transfermarkt, [LaLiga - Top market values 23/24 | Transfermarkt](#), 2024. április 14.

Transfermarkt (2024): Ligue 1 - Top market values. Letöltve: Transfermarkt, [Ligue 1 - Top market values 23/24 | Transfermarkt](#), 2024. április 14.

Transfermarkt (2024): Premier League - Club market value. Letöltve: Transfermarkt, [Premier League - Club market value | Transfermarkt](#), 2024. április 14.

Transfermarkt (2024): Serie A - Club market value. Letöltve: Transfermarkt, [Serie A - Club market value | Transfermarkt](#), 2024. április 14.

Triguero-Ruiz, F. - Avila-Cano, A. (2018): *Measuring competitive balance in the major European soccer leagues*. Journal of Physical Education and Sport, 18(3), pp. 1335–1340. <https://doi.org/10.7752/jpes.2018.s3198>

Tsjalle van der Burg (2022): *Competitive balance and demand for football: A review of the literature*. Pforzheim: Hochschule Pforzheim, No. 179 [Competitive balance and demand for football: A review of the literature \(econstor.eu\)](#)

UEFA (2011): The European Club Licensing Benchmarking Report Financial Year 2011, Nyon, Switzerland: UEFA Letöltve: [The official website for European football | UEFA.com](#) , 2024. március 12.

UEFA (2015), UEFA Club Licensing and Financial Fair Play Regulations Edition 2015, Nyon, Switzerland: UEFA, Letöltve: [The official website for European football | UEFA.com](#) , 2024. március 12.

UEFA (2018), UEFA Club Licensing Benchmarking Report Financial Year 2016. Letöltve: UEFA, [The official website for European football | UEFA.com](#) , 2024. március 9.

UEFA (2018): UEFA rankings for club competitions, Letöltve: UEFA, [The official website for European football | UEFA.com](https://www.uefa.com) , 2024. március 9.

Vrooman, J. (2007): *Theory of the beautiful game: The unification of European football*. Scottish Journal of Political Economy, 54(3), pp. 315–354.

Zimbalist, A. (2002): *Competitive balance in sport leagues: an introduction*. Journal of Sports Economics, 32(2), pp. 111-121.

Zimbalist, A.S. (2003): *Reply: Competitive balance conundrums. Response to Fort and Maxcy's comment*. Journal of Sport Economics, 4(2), pp. 161–163

Vales-Vázquez, Á. et al. (2017): *Competitive profile differences between the best-ranked European football championships*. Human Movement, 2017(5), pp. 97 - 105. doi:10.5114/hm.2017.73619

Wahl, M. (2024): Spain national team A –history and facts , Letöltve: FootballHistory, , 2024. [Spain national team - history and facts \(footballhistory.org\)](https://footballhistory.org), április 14.

Yıldırım, K. et al. (2005): Endüstriyel Ekonomi, Ekin Yayınevi